

VIGILIA

VIII. ÉVFOLYAM
1942 DECEMBER

TARTALOM:

BALLA BORISZ: KATOLIKUS IRODALOM

HARSÁNYI LAJOS: Esteli körmenet, A távozóhoz

TÓTH LÁSZLÓ: A fuvalás

HORVÁTH IMRE:
Magános fehér orgona, Állat-
kertben, Alföldi tél, Derengés,
Októberi táj, Konflislovak

SÓTÉR ISTVÁN: Bovary

TÚZ TAMÁS: Engesztelés, Ahogy
a kenyeret

POSSONYI LÁSZLÓ: Werfel és
a túlvilág

VÉGH GYÖRGY: Két őszi csil-
lag

E L V E K É S M Ű V E K

JUST BÉLA: Fodor József összes versei, **RÓNAY GYÖRGY:** Hol vagy te nép

POSSONYI LÁSZLÓ: SZINHÁZI KRÓNIKA

SZERKESZTI:

MÉCS LÁSZLÓ ÉS POSSONYI LÁSZLÓ

VIGILIA

SZÉPIRODALM ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT

FŐSZERKESZTŐ:

MÉCS LÁSZLÓ

FELELŐS SZERKESZTŐ:

POSSONYI LÁSZLÓ

Megjelenik minden 1-én, évi 500 oldal terjedelemben

Előfizetési ára egy évre bel-
földön 12 P, félévre 6 pengő

Külföldre: Romániában 400 lei, Szlovákiában 60 korona, egyéb külföldön 15 P

Vállalatoknak
évi előfizetési díj 40 pengő.

Egyes szám ára 1-20 P.

Főbizományos: Athenaeum könyvesboltja, Budapest, VII., Erzsébet-körút 7.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VI., Mussolini-tér 1.
Telefonszám: 12—99—01. Postatakarékpénztári csekk számla száma: 20.668.

Minden cikkért szerzője felelős

Kéziratokat nem adunk vissza

A VIGILIA példányonként kap-
ható minden könyvesboltban
és az Ibusz pavillonokban.

**Laptulajdonos, felelős szerkesztő
és kiadó: POSSONYI LÁSZLÓ**

BALLA BORISZ:

KATOLIKUS IRODALOM*

A szavak, amelyeket nem burkolunk körül diplomatikus vattacsomókkal, hanem sorjában és őszintén kimondunk: elrepi-tett kövek — nem tudni, hol állnak meg és ki érzi őket rossz szándékú dobásoknak. Viszont mindannak kimondása, amit az ember igazságnak tart, előrevalóbb, mint a gyáva félelem, amit, sajnos, annyian éreznek úgynevezett katolikus írók is, amint feléjük mered az örök nyárspolgári kérdés: „És mit szól majd hozzá a világ?” Ha már erről beszélünk, álljunk meg egy pillanattig. A katolikus irodalom problémáinak egyik lényeges fókuszában vagyunk.

Én az igazi katolikus írók irodalmát mindig konfesszió-nak látom. Ha minden tehetség alkotása általában vallomás, a katolikus tehetség elsősorban Istennek vall. Bár olykor öntudatlanul is. Valóban mindegy, hogy milyen műfajban ad-nak kifejezést vallomásuknak Isten felé. Nem hiszem, hogy annak, aki Isten felé fordult arccal teremt és Istennek szá-mol el, törődnie kellene a hajdumakarcsi polgármester izlé-sével, felháborodásával vagy felnemháborodásával. Amikor Magdolna szemben állt az Úr Jézussal: a halandó, elkalló-dott ember találkozott a Végtelenséggel, s ezekben a pilla-natokban, amikor az emberi élet tályogai megnyíltak és vallani kezdtek, bizonyára elsüllyedt körülöttük a világ, s a hozzá nem értők vagy a farizeusok sugdosása tökéletesen ér-dektelené vált számukra. Ha sokan föl is háborodnak azon, ami e pillanatban történt, utána évszázadok bűnösei tértek meg tőle. A vallomást tevő írhat a legprofánabb dolgokról, nem kell letagadnia, elkennie és kegyes, semmitmondó szá-vak flastromával leragasztania a legnagyobb bűnöket sem, föltéve, ha — és ez a fontos — bele tudja állítani megnyi-latkozását abba a légkörbe, amely Istennek és egy alkotó-lehetségnek találkozásából azonnal megszületik. Ebből a ta-lálkozásból utánozhatatlan levegő születik, a rothadás sem

** A Vigilia megindítását sugalló mű volt úgy egy évtizede Balla Borisz nagghatású műve: „A lélek útjai.” A Vigilia iránya nagyrészt a Balla Borisz által sugalmazott utakon indult el. Ez a könyv éveket ezelőtt teljesen kifogyott s most karácsonyra újra kiadta némileg bővített anyaggal a Vigilia könyvkiadó. Most újra leközzöljük a mű egyik gondolatébresztő eszme-futtatását. Közül egy évtizede fogalmazta meg Balla Borisz egy vilárelőadás hevében ezeket a sorokat s ma újra olvasva sereg-szemlét tarthatunk: változott-e azóta irodalmunk helyzete, el-értünk-e valamit is az általa kijelölt úton, tisztázódott-e azóta ná-lunk a katolikus irodalom fogalma s alkottunk-e olyan műveket, amelyek a kijelölt célt, bármily kis mértékben is megközelítik. Mindezekre a kérdésekre a Vigilia jan. számában felelek meg. (P. L.)*

tudja megrontani s a bűnök szinte csak emelik Isten fényét. Ez a csodálatos atmoszféra egyik biztos jele a felsőbbrendű művészetnek. Miért vannak még mindig olyan nagy hiányai a katolikus irodalomnak? Mert vagy az Isten hiányzik belőlük, vagy a tehetség. Vagy katolikus és nem irodalom, vagy irodalom és nem katolikus. Ha ma beállít hozzám egy bármily megbízható és ideális lelkületű magyar író vagy írónő, átnyújt egy novellát, amelynek címe, mondjuk, „A kereszt diadala” vagy „Mihály gazda megtérése”, avagy „A sekrestyés galambjai”, valószínű, hogy nem katolikus irodalom, amit átnyújt. Ha viszont egy tehetséges magyar író, mondjuk, Rákóczi hőskorát írja meg, lelkes és konstruktív módon elevenítve meg azokat az erényeket, amelyet közé a hazaszereget, a férfiasság, az idealizmus, a hősiesség tartoznak, úgy lehet a mű tiszteletreméltó, de még ebben az esetben is szinte csodaként érne a meglepetés, ha ez a könyv amellett igazi katolikus irodalom is volna. Egy súlyos félreértést kell itt szétoszlatnunk. Nem az adja meg egy mű katolikus jellegét, hogy társadalmi, történelmi vagy polgári szempontból konstruktívnek tűnik-e vagy destruktívnek, hogy úgynevezett fehér irodalom-e vagy nem fehér, hogy pacifista-e vagy nem pacifista, kozmopolita-e vagy sovinsizta. Hemzseghet úgynevezett társadalmi és földi erényektől, harsoghat az erkölcs-prédikációktól, az összes konstruktív polgárok lelkesedéssel olvashatják — a mű mégsem katolikus. Az ilyen irodalom nevelhet kitűnő szavazópolgárokat, takarékosra és munkára serkentheti az embereket, de a katolikus irodalomnak elsősorban mégiscsak más célja van. De még templomok, mirtuszkoszorúk, harangkongás, kifogástalan zsakettes polgárok, becsülettel uralkodó nagyasszonyok és derűs vasárnapi idillek sem elegek ahhoz, hogy egy művet mint katolikus alkotást állítsuk a katolikus közönség elé. Fontos ezt hangsúlyozni különösen itt, Magyarországon, ahol összetévesztik az illuzionista irodalmat a katolikus irodalommal, s ahol minden mű, melyben a kántor háromszor megzúgatja az orgonát a templomban, hosszabb csókokról viszont említés sem történik, máris carte-blanche kap és beinvitálják a katolikus parnasszusra. Ebből az közvetkezik, hogy az írók ravaszokká, Duckemäuserekké és kétszínűekké nevelődnek. Nem tárják ki maradéktalan alázattal és őszinteséggel lelküket úgy az örökkévalóság előtt, hogy abból ne csak Isten értsen, hanem az emberek is tanuljanak. Hiszen az öskereszténység hangos gyónásainak is ez volt az értelme. Gyilkosok és házasságtörők álltak oda Isten és a hívők elé s amit elmondtak, attól senki sem szaladt el gyilkolni vagy házasságot törni, de mindenki mégjobban szerette az Istent. A katolikus irodalom egyetlen és csalhatatlan ismérve az, hogy Isten felé ragadja a lelket. Abból, amit katolikus irodalomnak szoktak elskatulyázni — a felét lelkiismeretfurdalás nélkül ki tudnám selejtezni.

Van egy katolikusnak nevezett irodalom, amely olyan

ügyesen kerüli el az élet bonyodalmaival, mint ahogy a kistisztviselő elkerüli a félelmetes miniszteri tanácsosokat, mert hát sohasem tudni, mi sül ki az ilyen találkozásból. Az ilyen irodalom se nem irodalom, se nem katolikus. A katolikus írónak minden kérdésre választ kell adnia, amint a pap válaszol minden bűnre, minden kétségre és minden keresőnek, föltéve, hogyha jó lelkiatya. Ugyanígy tesz az író — ha jó író.

Itt van Sigrid Undset. Ha ő arra gondolt volna a Kristin Lavransdatter, az Olaf Audunssön vagy a Gymnadenia megalkotása közben, minő lesujtó ítéletet fog róla alkotni a hajdúmakarcsi polgármester széplelkű neje, vagy ha művei koncepciójának katolikus értelmét a norvég vidéki újság-olvasó értelmi színvonalához igazította volna, úgy a világ-irodalomnak egy-két halhatatlan és katolikus csúcsát ma hiába keresné a szemünk. Nem volna mivel bizonyítanunk s nem volna hova felmutatnunk. Milyen jó érzés, hogy többek között Sigrid Undset-tel is felelhetünk, amikor a katolicizmus ellenségei fülünkbe súgják a megszegényítő kérdést: „Van-e a ti kishatású irodalmotokban olyan hódítónak nevezhető alkotástok, amelyet paritásban lehetne emlegetni Hamsun, Wells, vagy André Gide műveivel? Mert mi tagadás, zyanus diletáns ízetek volt eddig.” Én tudom, hogy Manzoni nagyon tehetséges író volt: bár egy kicsit unalmasan, de a maga korához viszonyítva, mindig magas színvonalon írt. Csak nem értem azokat a kritikusainkat, akik még ma is az öreg Manzoni mértékével mérnek, akiknek szemében bűn a fiatalosság, a nagyvonalúság és a merészség. Az időt megállítani nem lehet. A világ vezető intelligenciáját, az értelmesebb olvasókat és a keresőknek millióit unalommal megtéritezni nem lehet. Ha mi nem bujunk ki egy gyermekded ízű, giccsesen hazug irodalom rózsasalugasából és nem lépünk hódító szándékkal arra a süppedékes, veszélyes, forró Szaharára, ahol milliók élnek, úgy meg fogja tenni majd másvalaki, aki nem Isten nevében hódít és nem a lelkek javára. Vajjon felelni tudunk-e majd Isten előtt ezekért a lellekért?

Sohasem felejték el egy beszélgetést Párisban, a rue de Grenelle-ben, ahol Broglie herceg, a legkiválóbb jezsuita-páterek egyike mondta nekem: „Ma nem azt kifogásoljuk a katolikus irodalomban, hogy olyan bűnökről is eshetik szó, amelyeket az emberek kellemesnek tartanak: komoly mulasztás csak az volna, ha olyan erényekre nem mutatnának utána rá, amelyek a bűnöknél sokkal kellemesebbé tudják tenni az emberek életét, s rábírnák őket arra, hogy a bűnöktől elszakadjanak, az igazi boldogságért, amely a lélekben van.” De egyoldalú prédikációval elérni ezt nem tudjuk. Be kell mutatni a jó és a rossz küzdelmét, ahogy Mauriac, Bernanos, ahogy Claudel Soulier de satin-je és Undset regényei bemutatják. Szomorú volna, ha az Undset-botrány megegyeszer megismétlődne Magyarországon. A fiatal katolikus nemze-

dék minden újabb ilyen esetben hallatni fogja szavát abban a tudatban, hogy amikor a katolicizmus nagy értékeiért küzd, nem emberekért, de Isten országáért harcol. Ha valaki nem érti meg a katolikus irodalom modern útjait és hősiességét, akkor ne egy nagy író tartson katolikusellenesnek, hanem önmagát műveletlennek. Ennek tömegek közé való jutását pedig bízzák bizalommal arra az elite-re, amely sohasem igazodhatik a tömegek véleményéhez s csak egy szerepe lehet: állani a rohamot, amellyel a fegyelmetlen tömegizlés elnyeléssel fenyeget, védeni az értéket, arisztokratikusan, büszkén és hajlíthatatlanul.

Ha a világ katolikus irodalmának elitje értékelni tudta Undset-et, akkor a túlhangos fejcsóválók legyenek szerényebbek s mondják azt: „Hát kérem, én ehhez nem értek, az idő, úgylátszik, elhaladt fölöttem, én gombgyártással, fűrjvadászattal, vagy bridge-el töltöttem életemet, nem tehetek róla. Félreteszem a Kristin Lavransdattert, félreteszem az „Annonce faite à Marie”-t és visszatérek Beniczkyné Bajza Lenkéhez.” S próbálja más téren megközelíteni Undset-et, a kifogásolt rossz katolikus. Például járuljon ő is mindennap szentáldozáshoz és ossza el ő is a szegények és a beteg gyermekek közt vagyonát, mint ahogy Undset tette — a rossz katolikus.

A katolikus szépirodalom világi-irodalom s ha tehetségei vannak, lehet belőle — reméljük — világirodalom Magyarországon is. De ha egyszer világi-irodalom, akkor az egész világot kell magához ölelnie a chartres-i katedrális angyalaitól, amelyek az elvont tisztaság művészetét hirdetik, a nyomortanyáig és a világ hitetlen intellektueljeinek száműzött és szomorú árnyékvilágáig. Hiszen ezek mind a még meg nem váltott valóságot jelentik. Reálisoknak kell lennünk, hogy hozzájuk férközhessünk, és katolikusoknak, hogy meg is válthassuk őket, ha egyszer hozzájuk férköztünk. A megváltást pedig csak Isten közelsége adhatja ennek a világnak. A katolikus irodalom célja és egyedüli ismerve tehát, ismétlem: az anyagi látzatvalóságban rámutatni egy természetfölötti valóságnak titokzatos jeleire, már itt lent, a földön. A katolikus irodalom célja nem propaganda a polgári idill és a mulandó földi célkitűzések mellett, de propaganda a fölöttünk hallgató örökkévalóságért. A katolikus irodalom a földi élet és a végtelen koordinált síkján álmodik, alkot és dolgozik. Hogy milyen anyaggal és témaválasztással, az tökéletesen mindegy. De mindig azzal a titkos céllal a szemelőtt, hogy a lelkeket megmozdítsa s hogy kicsalogassa őket egy bárgyú, méltatlan és földhöz tapadt világérzésből. Azzal a szándékkal, hogy végül is térdreknyszerítse őket Isten elé, aki minden embernek, írónak éppúgy, mint olvasónak, utolsó és végső állomása lesz, amelyen túl már nem következik semmi s amely minden filozófiának, művészetnek, boldogság keresésnek summája és megoldása. *Balla Borisz.*

HARSÁNYI LAJOS:

VERSEK

*E S T E L I K Ö R M E N E T **

Szeretném e borus világban
Utolján körülnézni még,
Megízlelni a lángoló ősz
Érett gyümölcs-ízét.
Utamra elkísér egy lassú
És ünnepélyes körmenet,
Velem jönnek, akik a földön
Szerettek engemet.
Kinyílnak itt-ott a kíváncsi
Pirosló ablakok
S megkérdik: e komor menettel
Hová is ballagok?
Már nem felelek. Csak megyek
S eltűnök, mint a kék hegyek.
Barátaim: piros fáklyákkal
Én már — az ég felé megyek.

A T Á V O Z Ó H O Z

Szeressenek a madarak,
Kivált a vadgalambok.
Konduljanak meg — merre jársz —
Az ünnepi harangok.
Szeressenek a csillagok,
Kivált az enyhekék hold,
Gyengéden tartsa sátorát
Fejed fölött az égbolt.
Szeressen a földgömb maga.
Az ég szeressen szintén:
Ha összefog a nagy világ,
Az sem szeret úgy, mint én.

* A költő „Esteli körmenet“ című legújabb verskötetének bevezető verse.

TÓTH LÁSZLÓ:

A FUVOLÁS

EGY JÓZSEFVÁROSI HÁZ TÖRTÉNETÉBŐL

A ház tűzfalai, — amelyek már piszkos-szürkén magasodtak fel a józsefvárosi utcakeresztezés régi, kicsiny házikói között, tompa szögben futottak össze a hátulsó sarokban. Az építész ezt ügyetlen furfanggal úgy használta ki, hogy a második lépcsőházat csigagarádicsal építette meg; a hengeralakú fal mögött egyik oldalon nyitott zugolyt hagyott, a másik oldalon pedig minden emeleten furcsa kis szobát helyezett el, amelyeknek alaprajza körülbelül egy magassarkú csizmához volt hasonló. Ajtaja közvetlen a lépcső utolsó fokára nyílt, az udvar felé pedig magas, keskeny fél-ablaka volt. Erre, mint általában valamennyi udvari ablakra a nyitott folyosó felől kovácsolt vszrácot szögeztek, ami igen alkalmas volt arra, hogy — még kevesebb világosság hatoljon be a szobába. Az egyenes fal majd hat méterre nyúlt el, de az udvari rész, amelyen az ablak volt, — alig lett hosszabb három lépésnél. Az egyik ilyen szobában, a második emeleten, lakott Raimond úr.

Ez a lakó keveset volt otthon, inkább csak délutánonkint egy-két órára. Mindig korán reggel ment el, még mielőtt az iskolába induló gyerekek zaja felverte volna a házat, éjszaka pedig későn jött haza, néha éjfél tájban... De ebédutáni időben megjelent szálás alakja s ahogy zöldre kopott, derékba szabott, kétsoros felöltőjében gyorsan elsuhan az udvari lakások előtt, soha egy pillantást sem vetett senkire. Felszegett fejjel, gögös tartással sietett és tűnt el a lépcsőházi barna ajtó mögött. A hóna alatt állandóan hosszú tokot hordott, amelyet különös melengető mozdulattal szoritott magához s valahányszor szembetalálkozott valakivel, gondosan úgy fordult el, hogy a tokot a másik véletlenül meg ne érintesse. Raimund úr — mindenki csak így hívta a keresztnevén, noha persze családi neve is kint függött a lakók névjegyzékének tábláján, — operai zenész volt.

Csak a postás kérdezte néha a szomszéd eselégeket:
— Megint nincs itthon Padovini úr?

Mert Raimund úr olasz származású volt, de csak apai ágon. Morva vidéken született, ahol apja zenetanár volt és egy tisztos polgárleányt vett feleségül, aki Raimund urat világra hozta és meghalt. Ezt tudták róla a házban, mert egyszer elmagyarázta a házmesternének, amikor valami zavar volt a bejelentő-lapja körül.

Kezdetől fogva itt lakott a házban Raimund úr, sőt ő

volt az első, aki beköltözött a frissen vakolt és festett falak közé, amikor elkészült a ház 1888 augusztusában. Akkor már túl volt az ötvenen, azóta elmúlt tíz év és Raimund úr — nem lett fiatalabb. Fürtös, fekete haja egyre jobban szürkült, de bajusza tömötten és zsirosan kipödörve még mindig kormfekete volt, — amiben nyilván a borbélynak is némi része lehetett. Erős, bozontos szemöldökében már sok volt az ősz szál és szelíd, kék szeme most is olyan mélán és komolyan bámult ki alóla a világba, mint amikor először meglátta a napvilágot. Elefántesontszín homlokával ellentétben, két arcán állandó volt a pirosság, amely erős, egyenes orrán, sajnos, már sötétvörösre változott. Szögletes álla mindig tökéletesen ki volt borotválva, csak reggel játszott kékesbe, amikor — télen gyakorta sötétben — lesietett a csigalépcsőn. A bajusz alatt és az áll fölött húsos, de sápadt volt a szája s időnként, ha nem néztek oda, be-behúzta az ajkait és gyorsan megnyalogatta. Mert a hidegben könnyen kicserpesedtek, vagy hogy éppen ezért fordítva történt, — talán ő maga sem tudta már. Ajkainak hibátlansága, rugalmassága és simasága azonban Raimund úr számára életfeltétellé vált.

Raimund úr tudniilik — fuvolás volt a zenekarban. Mellékesen persze tanította is ezt a különös szép mesteriséget.

Sanyi, az első gimnazista, aki a második szomszédban lévő udvari lakást bérlő Bergman Mihály bankpénztáros fia volt, sokszor gondolkozott el rajta, — ha meglátta ablakuk előtt elsietni Raimund urat, hogyan is lesz valakiből olyan fuvolás, — aki abból él?... Hogy miért éppen ez volt csodálatos Sanyi előtt, nem lehet tudni, hiszen az, hogy valaki ügyvéd lesz, orvos, vendéglős vagy kádármester, színész vagy mázoló — egész természetesen látszott előtte! De fuvolás?... Sanyi szülei ezen a nyáron hurcolkodtak be a kétszobás lakásba, ahol előttük régimódi szűcs lakott s emiatt a két szoba még mindig különös, kellemetlen szagot árasztott a falaiból. Ezért Sanyi mamája nagyon dühös volt, de maga a fiú különösképpen élvezte, mert ez szerinte nagyon alkalmas volt arra, hogy ha tengerészt játszott, könnyen bele tudja ringatni magát abba az elképzelésbe, hogy a szoba voltaképpen a kétárbocos vitorlás hajó fenekén van és mindenféle rosszillatú árukat halmoztak fel benne.

Sanyi kezdetől fogva csodálta Raimund urat s magában valami rejtelmes varázssal vette körül. Különösen az tett rá erős benyomást, amikor rájött, hogy Raimund úr esténként frakkot ölt s úgy megy el hazulról. Sanyi csak egyszer látta az apját frakkban, évekkal ezelőtt, amikor tanú volt egy esküvőn, — de a frakkot akkor kölcsön kapták és másnap gondosan lepedőbe csomagolva vissza kellett vinni. Sanyi még sohasem volt az Operában s így nem tudta, hogy a frakk a zenekarok nemzetközi egyenruhája. Ezért valami egészen rendkívüli előkelőséget és nagyszerűséget képzelt mögötte.

A fiú képzelete különben is erősen működött s alig volt körülötte ember, állat vagy tárgy, amit ne ruházott volna fel csak maga által ismert sajátságokkal és tulajdonságokkal. Így például a házmesterék fekete kandurját megmagyarázhatatlan félelemmel tisztelte, a harmadik emelet sarkában lakó vénkisasszony tarka macskáját pedig, amelyik gyakran leszemtelenkedett az ő folyosójukra, ellenállhatatlan utálattal gyűlölte.

Délutánonkint Sanyi kiült a szoba nyitott ablakába, — meleg, napsugaras szeptember volt, — onnan figyelte, mikor érkezik Raimund úr, hóna alatt a hosszú tokkal és az elmaradhatatlan öreg felöltővel, amelyet csak a legmelegebb nyári napokon tett le.

Raimund úr állandóan fázott. Ez különben nem is volt csoda az ő nyomorú, egyetlen szobájában, amely szinte semmily sem kapott a vénasszonyok nyara napsugaraiból. A nagy ház udvarának csak a harmadik emeleti lakásaira esett a délutáni nap, de akkor is csak az egyik oldalra. A második emeletre azonban legfeljebb fél óráig sütött oda a melegítő fény, — akkor azonban Raimund úr még nem volt odahaza, mert a próbáról hazajövet még megebédelt a szembenlévő sarok kis koreszmájában, ahol havi bérlete volt.

— Hogy is lett Raimund úr fuvolás? — kérdezte magától egyszer megint Sanyi, amint nyitott ablaka előtt felszegett fejjel, szemébe húzott kemény kalappal elhaladt Raimund úr. akinek az a különös szokása volt, hogy reggel és éjjel, amikor a hátsó lépcsőházban sötét volt, a körgarádicson járt. Nappal azonban a fölépcsőházban ment le és jött fel, hogy azután sem jobbra, sem balra nem nézve, végig siessen a vaskorlátos, keramitos folyosón.

Ekkor különös dolog történt. Alig tűnt el Raimund úr az udvar sötét sarkában, a szobája ablakából szelíd, édes hangok gyöngyöző futamai szálltak ki az udvarba, amely különben olyan csöndes volt, amilyen csöndesek szoktak lenni a józsefvárosi házak szeptemberi, vasárnapi délutánokon. Mert első szeptemberi vasárnap volt s a ház lakóinak nagyrésze még vagy nem jött vissza a nyaralásból vagy a zöldben volt. — ahogy akkoriban mondták, — azok pedig, akik otthon tartózkodtak, lepihentek, esetleg az újságban Mikszáth Kálmánt olvasták.

A keskeny másodemeleti ablakból úgy szálltak ki a fuvola könnyű futamai, mintha valami titokzatos madár énekelne.

Sanyi kilopózkodt a szobából. Csöndesen felnyitotta az előszobaaajtót, kilépett a folyosóra s a fal mellett lassan egyre közelebb húzódott Raimund úr ablaka felé. Azután hirtelen úgy tett, mintha arra lenne dolga és elment az ablak előli, — de közben bevetett egy pillantást a szobába.

Raimund úr ott állott az ablak előtt. Hosszú Ferenc József kabát volt rajta. Vadonat tiszta, hosszú, fehér, piké

nyakkendő vette körül magas kemény gallérját, amely elől jobbra-balra széles szárnyakkal nyílt szét. Magas hangjegytartó volt előtte, azon a kóta, — kettényitott, hosszúkás könyv. Raimund úr szája ráborult a fuvolára, ujjai gyorsan, ütemesen táncollak a fényes fekete fán, amelyet ferdén tartott maga előtt. Őszült fürtjei behulltak a homlokába és a szeme mosolygott s mintha valahová messze, messze nézne, úgy révedtek el. Csak néha vetett egy rövid pillantást a hangjegyekbe. Látszott, hogy kívülről játssza a darabot.

— Menüett! — gondolta magában Sanyi, aki akkor már harmadik éve tanult zongorázni. De persze, azt nem tudta, hogy kitől játszik Raimund úr. Csak nagyon tetszett neki s hirtelen arra gondolt, hogy talán Raimund úr azért megy el esténként frakkba, mert bálókba jár és menüettet táncol előkelő hölgyekkel — meg mazurkát, sőt talán pas de quatre-t is. Szeretett volna odamenni és megkérdezni, kitől való ez a menüett, — de zavarban volt s ezért a csigalépcsőn leszaladt az első emeletre. Ott várt egy darabig, azután visszajött és megállt Raimund úr ajtaja előtt. Azt érezte, hogy most be kellene kopogni és meg kellene kérni Raimund urat, engedje, hogy leüljön és hallgathassa, amíg játszik. Már majdnem rátette a kezét a kilinesre, de a szíve sebesebben kezdett dobogni és elhúzódott az ajtótól. Megállt a lépcsőház nyitott bejáratánál és úgy hallgatta a fuvolát.

Raimund úr most már másik darabot játszott. Könnyű, vidám trillák röppültek ki a szobából, éles, rövid, staccatók sikoltottak s azután megint gyöngyöző futamok kacagtak a fuvola hangjain. A fiú egyre közelebb ment az ablakhoz, — végül is annyira közel állt meg, — hogy Raimund úr meglátta és fuvolázás közben kedvesen odaintett neki a szemével. Sanyi erre nekibátorodott s odamerészkedett egészen az ablak elé. A darabból még néhány taktus volt hátra, azután egyetlen hosszú, magas hanggal bevégeződött....

Raimund úr elvette szájától a hangszert és odaszólt a fiúnak:

— Szereti a zenét? — kérdezte. Hangja recsegő volt és kicsit borízú. Sanyi szinte visszahőkölt tőle, olyan érdes és kemény volt az ellentét a fuvola és Raimund úr hangja között. De azért készséggel válaszolt:

— Ó, igen... nagyon szeretem hallgatni!

— Azt hiszem, zongorázik is! Nem?... Mintha egyszer-kétszer hallottam volna, hogy szólt a zongóra kegyedéknél... — így mondta, „*kegyedéknél*” és Sanyi ezt rendkívül finomnak és érdekesnek érezte.

— Tanulok, igen... már három éve — azután hirtelen őszinteséggel hozzátette — de nem szeretek gyakorolni!

— Kár, a gyakorlat teszi a mestert... *Exercitio facit magistrum*... Kegyednek komolyan kell gyakorolnia, ha haladni akar. Láthatja, hogy én, bár állandó foglalatosságom, mégis gyakorolom művészetemet, ami számomra azután hasz-

nos is és gyönyörűséges is... Nem tudom, megnyerte-e tetszését e bájos két darab, melyet most a magam szórakozására játszottam?

— Ó, nagyon, különösen az első...

Raimund úr bólintott:

— Jó ízlése van kegyednek, Mozart mindig a legmagasabb élvezet!... Igen, a legmagasabb... azaz, hogy ez a szó inkább Bachra illik, — Bach János Sebestyénre persze, bár idősebb fia műveit is becsülöm... De a másik is kedves volt, nemde? Azt kell hinnem, az is megnyerhette kegyed tetszését: Cherubini! Igen, egyik kisebb darabja. Bizonyos gyakorlat szempontjából rendkívül alkalmas, mert néhány nehezebb ujj-áttétel fordul elő benne, amit különleges finomsággal kell végrehajtani.

Raimund úr kissé cikornyásan beszélt, de Sanyinak éppen ezt tetszett benne.

— Még sohasem hallottam eddig, hogy játszani méltóztatott volna! — mondta kis hallgatás után, előkészített finomkodással.

— Igen?... Azaz, hogy én mindig csukott ablakok mellett szoktam játszani és leginkább éjszaka, ha hazajövök, — de olyankor persze egy másik fuvolával... — hirtelen hátra ment a szobájába, hangszerét letette az asztalra, amit rengteg, mindenféle holmi és kacat borított el. Aztán újra előjött, de kezében másik fuvola volt s azt az ablakon át kinyújtotta a fiúnak:

— Próbálja meg, fújjon belé, ifjú barátom!...

Sanyi belefújt. A fuvola nem adott hangot. Sanyi mindenfélét próbált az ujjáival, de akárhogy erőlködött, nem jött ki hang a fuvolából. Csodálkozva nézett Raimund úrra, aki rekedt nevetéssel felelt:

— Háhá... hehe, ez a csodafuvola, kis barátom. Ez tudniillik az én saját külön találmányom, — a hangtalan gyakorlásra. Nos, ugyebár, ez ugyanaz, — kezébe vette, — ez persze az ujjak mozgásának és billentésének gyakorlására való... De most talán még játszom valamit kegyednek, méltóztassék esetleg befáradni az ajtón!

A fiú egyetlen ugrással ott volt. Már be is lépett a szobába, ahol Raimund úr mély meghajlással fogadta és megkínálta az egyetlen székkal, amely a szegényes szoba bútorzatában rendelkezésére állt. Sanyi körülnézett és nem értette azt a sivár rendetlenséget olyan ember lakásában, aki minden este frakkban jár és talán előkelő hölgyekkel táncol menüettet. Hirtelen vakmerő lett és megkérdezte, hogy ma este is fog-e táncolni Raimund úr?

Az felkapta a fejét, egyik kezével végig simított összeköcölt fürtjein és hangos hahotára fakadt... de hirtelen elhallgatott és bocsánatkérően nézett a fiúra.

— Ó ne haragudjék kérem, távolról sem akarnám sérteni

kegyedet, de oly váratlanul jött kérdése, hogy én... -- lehajtotta a fejét s az arca hirtelen szomorú lett.

— Én már régen, nagyon régen nem táncolok, kedves fiatal barátom! Frakkot azért kell húznom minden este, mert a magyar királyi Operaház zenekarának van szerencsém tagja lenni... Igen és ott ez a viselet kötelező, mert hiszen félig-meddig udvari színház... Ó, igen, Ófelsége is gyakran megfordul az Operában és a Felséges Asszony is, iránta pedig nemcsak honpolgári hódalattal viseltetem, de különleges hálával is... Tudniillik egy ízben volt alkalmam egy hangversenyen szerepelhetni, amelynek Felséges Asszonyunk volt legmagasabb védnöknője és akkor... ezen alkalomból... ez nem sokkal volt a koronázás előtt, az udvartól gyémántos nyaktűt kaptam ajándékba, melyen császári korona alatt gyémánt *E.* betű volt, izé, igen, azaz, hogy van... azaz, hogy... sajnálom, hogy pillanatnyilag nem tudom megmutatni... igenis... mert értéktárgyaimat nem itt tartom! De majd egyszer, legközelebb...

Zavartan elhallgatott s úgy tett, mint ha hirtelen a földön kellene valamit keresnie, aztán visszavitte a néma fuvolát a szoba különös, homorú sarkába. Ott katatott egy ideig, majd két-három percig, de mikor visszajött, nem beszélt többet a túró.

— És mondja, Raimund úr, a királyné Ófelsége szereti a fuvolát és általában a zenét?

— Ó igen, hogyne... bizonyára akkor ama hangversenyen, igen kegyesen tapsolt, s amikor meghajtottuk magunkat előtte, ránk mosolygott... Ó, fiatal barátom, ha én magának el tudnám mondani, micsoda mosoly volt ez!... Ön persze nem látta Őt... Micsoda fölséges szépség és mennyi báj, amikor fölnevet és hattyúnyaka fölött hófehér arca bájosan elpirul... Ó, ha láthatta volna kegyed ezt a mosolygást, — elhallgatott... Most már, sajnos, nem mosolyog többé Ófelsége. Tudja, azóta...

A fiú kérdő tekintettel nézett rá, nem értette egészen, mit mond.

— Ó persze, persze, kegyed talán nem is tudhatja még, hogy a fia... Rudolf... ó szegény... No, nem baj... Ideoda tipegett a szobában, aztán újra kezébe vette az igazi fuvolát és másik helyen nyitotta ki a hangjegy könyvet.

— Ezt játszottam akkor, egy quartettben persze... Ezek itt a saját áttételeim fuvolára. Ez Haydn... Legyen szabad megmondanom, hogy nagyon, nagyon tetszett Ófelségének...

Elfordult Sanyitól és az ablakon kitekintve játszani kezdett.

A fuvola megszólalt. Csodálatosan tiszta volt a hangja. Zengőn és édesen szólt minden, ami kiszállt belőle és Sanyi valósággal megigézve hallgatta. Lehajtotta fejét s két kezével befogta szemét és arra gondolt... hogy most nagy tó partján jár, ahol fenyvesek borítják a magas hegyeket és

a víz szélén rengeteg nefelejcs között aranyszárú szőke tündér jár, aki a kezében hosszú liliomszálat tart és éppen feléje jön, amire ő...

De akkor az udvar felől, a folyosóról, a mindenesük hangját hallotta, aki az ő nevét kiáltotta. Engedelmesen felállt:

Bocsánat, — mondta, — most mennem kell, — ha megengedi, majd máskor...

Raimund úr bölintott, kedves pillantást vetett feléje, de folytatta a fuvolázást. Amikor Sanyi kikerült a folyosóra és az ablak elé ért, éppen vége volt az első tételnek, Raimund úr levette szájáról a fuvolát:

— Tartani fogom szerencsémnek, ha máskor is megtisztel látogatásával... akár minden nap! Délután három és négy óra között itthon vagyok. Azután hetenkint háromszor leckére jön hozzám egy fiatalember, a másik három nap pedig én megyek el órát adni a házban a gyárigazgatóéknál, ahol a kisleány tanul fuvolázni!... Tehát várom majd becses látogatását! — hosszan bölintott a fejével és belekezdett a második tételbe.

Sanyi másnap nem tudott átmenni, mert délután énekórája volt, kedden pedig ebédnél visszafeleselt az apjának, aki egész estig szobaáristomra ítélte. Szerdán azonban átment Raimund úrhoz. Az azonban ezúttal nem fuvolázott, hanem a frakkját puccolta keserves buzgalommal. Nagy zsirpecsétet akart kivenni és éppen bekente egy Aphanison nevezetű zöldes-szürke büdös kenőccsel, amelynek dobozára ez a jelszó volt írva: „*Folt, amely tisztít*”... Raimund úr ezúttal szóltan, barátságatlan hangulatban volt.

Sanyi kínosan feszengett a széken s egyszerűen csak — maga előtt is érthetetlen vakmerőséggel — megkérdezte:

— Mondja, Raimund úr, hogyan lett voltaképpen magából — fuvolás?

Az öreg férfi felkapta a fejét:

— Miért... Hogyan?... — legyintett, miközben a frakkját felakasztotta az ablak rácsára, hogy a kenőcs hamarabb száradjon.

A szobában ettől szinte sötét lett.

— Igen, hogy miért tetszett ezt a pályát választani? — kérdezte a fiú újra.

— Választotta a ... — mérgesen rándított a vállán, — úgy jött valahogy! Én eredetileg tanár akartam lenni... Nem zenetanár, ellenkezőleg, klasszika-filológus. Meg is volt három vizsgám, de azután... nehéz volna mindezt még mosti kegyednek elmondani, fiatal barátom. Szóval úgy fordult. No... Hirtelen otthagytam Prágát, az egyetemem és mert a magam gyönyörűségére szoktam fuvolázni és elég jól megtanultam ezt a mesterséget... izé... művészetet, inkább szó-rakozásból, no és persze, kicsit kenyérkeresetből is, — beálltam Brünnben egy zenekarba... Ez a zenekar maga is

félig-meddig műkedvelő dolog volt, de aztán — rekedten fölnevetett, — hát ottragadtam! Később Bécsbe kerültem, majd hosszabb ideig Magyarországon voltam. — akkor kezdtem magyarul tanulni... Tudja, olasz bátyám mindig a magyarok tiszteletére tanított... de hát őt is korán elvesztettem!... Azután megint visszakerültem Bécsbe, onnan tizenöt év előtt ide Budapestre jöttem, — még a Nemzeti Színházhoz, mikor azután az Opera megnyílt, oda vittek át, — most is ott vagyok... Nagyon jól élek... igen kérem, határozottan nagyon jól. Hát persze vagyont nem lehet szerezni... Omnia mecum porto!... Hogy is mondja Seneca a Herkulesben... „Non est ad astra mollis e terris via!” De nem az a fontos, ami nappal van, kedves ifjú barátom, — az este a fontos! Amikor a zene körülölel, amikor átalakítja, felemeli, magával ragadja az embert s amikor a szegény földi halandónak az a nagy szerencse jut osztályrészül, hogy Beethoven, Wagner, Verdi, Mozart tolmácsolója lehet, — és ha mindjárt egy kis egyszerű fuvolás csak, — az is valami! — leszedte a frakkot a rácsról és kopott, nagy kefével nekiesett az Aphanon-foltnak.

Sanyi csak pénteken látta újra, akkor Raimund úr beszólt az ablakon, hogy vasárnap délután okvetlenül várja.

Szombaton délelőtt szörnyű hír járta be a várost. A hangok megszólaltak!... Fekete zászlók lobogtak a házakon, az emberek megdöbbenve jártak az utcán és idegenek szólították meg egymást:

— Hallotta?... Borzalmas!... Gyalázatos anarchista!...

Sanyi apja otthon sírva olvasta fel az újságból, rendkívüli kiadásból, a rettenetes hírt.

Sanyi ebéd után kioldalgott a szobából. Átsietett Raimund úrhoz. Ott ült magába roskadva az egvetlen széken. Arca megnyúlt és sápadt volt. Haja rendetlenül hullt a szemébe, amely meredten nézett ki az ablakon. Balkezeiben hosszú fekete nyakkendő volt, amit nyilvánvalóan éppen fel akart venni a szokott fehér helyébe... Felrezenve, ijedten nézett a fiúra és csak annyit mondott:

— A királyné!... Tudja már?...

Sanyi intett, hogy tudja.

Raimund úr lassan felhúzta magát ültéből, az ágyához ment, azon feküdt a hosszú tok... Kinyitotta és kivette a fuvolát. Előre jött és a balkezeit csöndesen Sanyi vállára tette:

— Várjon, — mondta — most eljátszom újra... *azt!*

Az ablakhoz ment, a hangjegytartón kinyitotta a keskeny hosszú könyvet. Ahogy lapozni kezdett benne, látszott, hogy a keze remeg.

Visszafordult:

— Ha látta volna akkor!... Tudja, akkor én még műkedvelő voltam. Csak azután adtam oda magamat egészen a zenének, — a jobb kezével felemelte öreg hangszerét — ennek a fuvolának!... Tudja kegyed azt, milyen rendkívüli

nagy dolog királyné előtt játszani?... Nagy rang ez, higgye el!... Nem, nem az a briliánstű... azt az idő, igen... meg... meg... — kitört belőle valami keserű fuldokló hang — meg a szegénység, — elviszi, elrabolja az embertől!... De a dicsőség megmarad és az ember később azt mondja Ovidiussal: „Ille ego qui fuerim...” Igen, — én, aki voltam!... És a legnagyobb királynénak játszhattam, aki megtapsolt, aki a játékomért egyetlen bájos csodálatos mosollyal jutalmazott... régen, persze, milyen régen, amikor még csak a zenéért, csak a művészetért fújtam bele ebbe a fuvolába... és nem azért, hogy minden tizenhatodikán felvegyem érte a nyomorult fizetésemet! — hirtelen megrázta a fejét, balkezeivel visszasimitotta a haját, aztán a jobbkezeivel lassan, méltóságteljesen a szájához vette a fuvolát.

Tíz ujja lassan rásimult a fekete ébenfára s a csillogó, ezüst billentyűkre... És játszani kezdett. Haydn zenéje lassú emelkedéssel csendült föl a furesa kis szobában és különös visszhangzást kapott a szabálytalan falaktól. Raimund úr lehajtott fejjel, megrokkant vállal állt az ablakban és fújta, — fújta a fuvolát... Sápadt arcával néha a fiú felé fordult s azt látta, hogy egyszerre csak a zenész szeméből lassan potyogni kezdtek a könnyek...

A fuvola hangja akadozni kezdett. Raimund úr ujjai meg-megálltak, kétszer is levette ajkáról a fuvolát és nagyot sóhajtott, — de aztán dobbantott a lábával és újra kezdte. Cipője orrával erőszakosan verte az ütemet, amit a multkor nem csinált és csak hajtotta, hajtotta előre magát a zenébe... De megint csak elakadt... Újra kezdte, — megint akadozott... Lábával türelmetlenül nagyot dobbantott, mint aki csak azért is győzni akar magán s akkor — sikoltva, furcsán csikordulva, majdnem hamisan áradtak ki a hangok a fuvolából és pár furesa, hirtelen meg-megszakított síró hang után — egyetlen éles, kemény, sívító, vonyító hang röpült ki belőle!...

Azután csukló, felhördülő férfi-sírás folytatta. A fuvola lehanyatlott Raimund úr kezében. Ő maga visszatántorodott a székhez, leroskadtt rá és odaborult hirtelen az asztalra. Ahogy a jobb vállával nekidőlt, kezében a fuvola az asztal-lapjához vágódott — és megreccsent.

— A legjobbat, a legszebbet vesztettük el, — zokogta Raimund úr. — A legszebb mosoly örökre lehervadt a világról!...

Az őszfürtű fej könnyben ázva ott feküdt a rozszant asztal sok lim-lomja között, a fuvola pedig — nagy koppanással leesett a földre.

Sanyi lábujjhegyen kisémpolygott a szobából.

Tóth László

HORVÁTH IMRE:

VERSEK

MAGANOS FEHÉR ORGONA

Magánzárkára elítélt fogoly
nem elhagyatottabb, mint ahogy ő áll ott.
Körötte nincs fa, nincsen más bokor:
és mégsem hajtott fekete virágot.

ÁLLATKERTBEN

Ha hívő vagy, vess keresztet s egy percre
hökkenve nézd az apró ketrecet,
melynek sűrű rácsa közt bentrekedt
a kis mókus — s a roppant erdők lelke.

ALFÖLDI TÉL

Tenyérnyi fagy. Ez itt a sarkvidék.
Rátúz a nap s olvad a pernyi hó.
Lakából egy zömök veréb kilép —
s tipeg-topog. Ó itt az eszkimó.

DERENGÉS

A katonás nyárfasor tiszteleg.
Ki az, ki jön? Az utca belereng, és
szétfröcskölve a sűrű, friss tejet —
szamárkocsin bedöcög a derengés.

OKTÓBERI TÁJ

A fogyó fény alig egy ujjnyi fenn.
A táj csendje oly mély, hogy szinte zengő —
s a ritka dér felette úgy pihen,
mint holt szemén a könnyű csipkekendő.

KONFLISLOVAK

Konflislovak ügetnek föl-le.
Az esőben fényesre áznak.
S homlokukra úgy hül a bánat,
mint sóhaj az ócska tükörrre.

BOVARY

— Megkérdezhetem miről ír?

Elpirult s habozott, majd mégis bevallotta:

— Igazságot akarok szolgáltatni Enimának s mondatról mondatra meg akarom cáfolni, ami rosszat írt róla Flaubert. Be akarom bizonyítani, hogy szerette férjét, példás házasságot élték s az öngyilkosságot pusztán anyagi okok miatt követte el...

— Talált már bizonyítékokat?

— Még távol vagyok attól, hogy elkészüljek feladatommal. Mellékesen emlitem csupán, hogy megtaláltam Bovary-né egyetlen hiteles arcképét, egy daguerrotype-et s azt hiszem, eldöntöttem a vitát, mely az irodalomtörténészek körében hajának színe körül támadt.

— Milyen színű volt hát a haja?

— Nem fekete, ahogyan ez a megbízhatatlan, minden adatot meghamisító Flaubert írja, s nem is szőke, ahogyan egyes források állítják, hanem gesztenye színű!... De nem ez a fontos! Teljesen újszerű módszerrel dolgozom s érveim megdönthetetlenek lesznek! Valójában a regényt élem újra! Lassan, figyelmesen olvasom — mutatta a kötetet, melyet egyszer már láttam az asztalán — egy-két lappal végzek mindössze naponta. Újra *megtörténik* velem a regény. Multkor odalenn jártam Ry-ben — bizonyára tudja, hogy e Rouen melletti falu volt Yonville mása? — és itt olvastam el, helyesebben: éltem át, az Yonvilleben játszódó fejezeteket. Változatlanul maradt meg itt minden, csaknem száz év óta: a gyógyszerárban megtaláltam Homais pénztárasztalát, a vásárcsarnok tetején becsurgott a hólé, a városháza homlokzatán a kakas ma is a karmai közt tartja az igazság mérlegét, de a jegyzőlak elöl eltűnt a kis Amor szobra, s hiába kerestem a temetőt Emma sírjával s a veteményeskerttel, ahol a sírásó burgonyát termelt. A Lion d'Or éttermében, ahol megérkezésük után Léon-nal és a patikussal vacsoráztunk, Madame Lefrançois egyik leszármazottja vezetett asztalhoz; házunk sajnos zárva állott, tulajdonosai a déli tengerpartra utaztak tüdőbajos lányuk miatt, a téli esők elöl. Éjszaka azonban bemásztam a kertbe, ahol lebontották lugasunkat s a virágágyákat — ki tudja, hányadszor — átrendezték. Itt adtunk egymásnak találkozó éjszakára, Emmával. Mosolyogva, lihegve érkezett, látszott, hogy messziről sietett hozzám: megígérte, hogy minden éjjel fel fog keresni, amíg a faluban tartózkodom. Mikor megkérdeztem, honnét jött, nevetve felelte: „a temetőből!” Nem ismertem még kivüle nőt, uram, és nem

is akarok ismerni! Ki nyújthatná vajjon a csókokat és öleléseket, melyekkel fogadott s melyeknek forrósága feledtette velem a hideg, téli éjszakát. Ott kuporogtunk a kis kertben, mögöttünk a patakkal, melynek partján meg-megreccsentek a száraz nádszálak. A sötétben csak a szemét láthattam; felettünk, a jázminbokrok csupasz ágai között, a hideg, téli csillagok világítottak. Voltak éjszakák, mikor csak szóttanul ültünk, a rozoga padon, s a mezőkről felemelkedő hold vörös tányérját bámultuk, amint egyre magasabbra hágott a nyárfák mögött, melyeknek ágai eltakarták, mint egy lyukas, fekete függöny. Az avar megreccsent egy éjszakai állat lépteit alatt s Emma szomorúan hajtotta vállamra fejét. „Nemsokára elhagysz — mondotta — és visszatérsz az életbe!” Majd megigérte, hogy felkeres néha álmaimban. Néha hidegebb szél fujt, s mi szorosabban öleltük egymást: a hajnal közeledtére eltűnt mellőlem s a nedves földben csak a magam lábnyomait láthattam; körülöttem azonban fel volt dulva a kert, a fakó pázsitot mély barázdák, foltok tarkázták. A templomban felhangzott a hajnali harangszó, s mikor elindultam hazafelé, az elhagyott utcán, az üres téren, ahol a vásárcsarnok visszhangozta lépteimet, úgy éreztem magam, mintha betegeimtől térnék meg a tanyákról s a függönyös ablakok mögött, a langyos ágyban ismét csak ő vár: a porcellán virrasztólámpa tejfehér fénykört vet a mennyezetre s patyolatfüggönyeivel úgy fest a bölcső mint valami parányi kunyhó az ágy szélén. A városka lámpái nyugtalanul pislogtak a reggel közeledtére s elfogott a vágy, hogy Emma, a szerető után megismerjem Emmát, a feleséget, ki papucsomat a kandalló előtt melegíti.

Hirtelen elhallgatott és szemembe nézett, fürkészőn, mintha vallatóra akarna fogni, vajjon elhiszem-e szavait s nem árul-e el arcom kételkedést vagy éppen gúnyt? Tekintete döbrentett csak rá, hogy meséjét — ha még oly képtelen is — valóságnak érzem s azon sem lepődnek meg, ha a faszor végében váratlanul megjelenék Emma. Hitemet azonban még erősebb próbára tette s mintha későbbi kétélyeimnek akarna elébükvágni, némi ravaszszággal — az örültek ravaszszágával — hozzáfűzte még:

— Ne higgye, hogy Rodolphe irigyelt helyzetébe képzelem magam, a falusi csábítóéba, ki az orvosi rendelő sötétjében kigúnyolja a gyanutlanul alvó férjet! Megdöntöttem ugyanis az eddigi feltevést, hogy Rodolphe, akinek alakját állítólag bizonyos Campion nevű földbirtokosról mintázta Flaubert, a valóságban is élt. Rodolphe alakja merő koholmány — kiáltotta kivörösödve — rágalom és hazugság! Emma nem csalt meg és az yonville-i napok boldogságban, szerelemben teltek el — *annakidején* is! Nem igaz, hogy Emma rosszul bánt velem: Flaubert a „nagy realista” meghamisította a valóságot s Emma sírva kért, hogy semmisítssem meg a lapokat, melyek Rodolphe-fal való viszonyáról

szólnak. Ne higgye, hogy féltékeny vagyok Rodolphe-ra, hisz nemlétező személyre csak nem lehetek féltékeny! — szólt diadalmasan és megelegetett arccal tekintett rám.

— Rodolphe nem létezett! Érti? — kiáltotta dühösen és erőszakosan.

— Elhiszem, elhiszem — feleltem, hogy lecsillapítsam.

— De vajjon elhiszik-e majd a tudósok?

— A tudósok? De talán csak többet nyom az én szavam, az egyedüli élő szemtanúé, mint az övék! — szólt kevélyen.

Szemében most lobbant fel legijesztőbben a rögeszme lángja; aggódva húzódtam el mellőle: éreztem, hogy nem tudom tovább követni s nem is mertem megkockáztatni a veszedelmes utat. Hirtelen azonban ő is elkomorult, mintha titokban nyugtalanítaná valami kétely, nyugtalanság.

— Eddig csak a Rodolphe-fal kapcsolatos fejezeteket sikerült újra átélnem: hátra vannak még a Rouen-ban játszódók, melyekben Léon-nal kell megküzdenem. Hű maradt-e hozzám és valóban csak zongoraleckék miatt járt be a városba? Nemsokára elutaztam Rouen-ba: megtudtam, hogy a Hotel de Bourgogne, ahol állítólag Léon-nal találkozott ma is áll még: Hotel du Port a neve. Ott kezdem majd a harmadik rész olvasását.

— Szeretném mielőbb megtudni az igazságot — tette hozzá.— Tudni akarom, mi történt a Hotel de Bourgogne-ban!

Teltek a betek, elmúlt már karácsony, a körutakról eltűntek a ponyvasátrak, melyekben édességeket, játékszereket és csecsebecsét árultak; vigasztalan, fekete eső zuhogott alá Párizsra s az esték magánya elől a nagy, nyilvános könyvtárak valamelyikébe menekültem, hol a záporverte üvegtető alatt homály honolt a könyvespolcok legfelső sorain s az aranyos fejű oszlopok között, odalenn pedig a zöld-ernyős olvasólámpák meghitt magányt építettek fényükből egy-egy könyv köré; vagy jegyet váltottam a kis hangversenyterembe, hol az andante közben néha hallhattuk a ház alól a földalatti vasút tompa dübörgését: mintha az alapzattól, a nyírkos, mély pincefenékből tört volna fel ez a hang, szomorú óriás hangja, elátkozott rabé, ki feltépi az ajtókat az allegrónál s belép a terembe, mint valami jelenés.

Barátom egyre szomorúbb lett, néha feljött szobámba, odaállt az ablakhoz s kinézett a kert sáros utaira, vagy a kupolát bámulta, melynek bronzlapjai nedvesen fénylettek a tér lámpáinak fényében. Hallgatása már valósággal kinos volt, pedig látszott rajta, hogy szeretne valamit mondani. Végül rászánta magát a beszédre:

— Emma újabban mostohán bánik velem! Közönyét gyengédségeim sem enyhíthetik! Önt azonban egyre gyakrabban emlegeti: másnap aziránt érdeklődött, mennyivel fiatalabb nála, uram! Megkért, mutassam meg neki az arc-képét.

Gyanakvás és féltékenység látszott szomorú arcán: tilta-

kozni próbáltam s szavakat kerestem, hogy megnyugtassam, de oly valószerűtlen volt ez a helyzet, hogy semmisen jutott eszembe.

— Látom, mentegetődni akar! — szólott szigorúan. — Holnapután hajnalban indulok Rouenba: tartson velem: talán adódik alkalom, hogy bebizonyítsa ártatlanságát!

Köszönés nélkül távozott a szobából.

Magam sem tudom, mi készítetett rá, hogy vele tartsak: talán a kaland csábított, vagy talán rajtam is erőt vett a varázslat, mely rabul ejtette barátomat? Kődös hajnalban indultunk a pályaudvarról: a hosszú üvegcsarnokban kék lámpák égtek, nemrég futott be a dieppei vonat, londoni utasok álldogáltak bőröndjeik mellett. Messze elhagytuk már Páris, mikor kivilágosodott: mellettünk köd fedte még a Szajná, s időnként felbukkant egy uszály árnya. Rouen-ban a tenger nyirkos levegőjét érezhettük: a szálloda a rakpart közelében volt, de a szobában hiába kerestük az ébenfaágyat, a bíborszínű függönyöket és a kandallót, Emma és Léon szerelmének tanúit. Központi fűtés melegítette a szobát, melynek közepén széles, kétszemélyes rézagy állott. Barátom csalódottan nézett körül, majd leült az asztalhoz, kinyitotta a regényt és olvasni kezdte a harmadik résztől: onnét, ahol Léon felkeresi Bovaryékat a Croix Rougeban. Megmosakodtam, majd levettem a fogasról kalapomat, hogy sétára induljak a városban: a tükörből láttam, hogy Scalpomb merőn bámul engem: könyvébe tekint, hol pedig rám emeli szemét, melyben ismét megjelenik a féltékenység és gyanakvás szűrős kis jegye. Hozzámlépett és megragadta vállam:

— Most már tudom, kicsoda ön! Ha én Bovary vagyok, úgy Léon nem lehet más, mint maga! Ráismertem a leírásból, mikor imént a tükör előtt fésülködött. Ön is szőke és fehérbőrű, akárcsak a roueni joggyakornok, aki ugyanily gondosan fésülködött, mielőtt elindult, hogy Emmával találkozzék a székesegyházban. Hová készül?

— A székesegyházba! — vallottam meg az igazat, s magam is megijedtem, mily rossz lelkiismerettel.

Nem szólt többé hozzám: tekintete fenyegetően kísért az ajtóig. Fellélegzettem, mikor az utcára értem és elhatároztam, hogy az éjszakát nem fogom vele tölteni: inkább visszautazom Párisba. Félttem tőle: úgy éreztem, meg tudna gyilkolni. Mikor az utcákon sétáltam, ugyanazt a boldogságot és könnyedséget éreztem, mint eddig is, az idegen városokban. Szép, téli nap sütött a város felett, a dombokon lila volt a bozót, a folyó felől nedves szél fújt s a járdák kövezetére könnyű pára rakódott. Mikor a székesegyház elé érkeztem, futó pillantást vettem csupán a homlokzat díszzeire, a szobrokra és domborművekre, melyeket a gótika kertjének megkövült bozótja ölelt körül: valami vonzott a templom belseje felé s ott, a színes üvegablakok, a boltívek és oltárok alatt különös, kísértő csábítás fogott el: boldog voltam és izgatott,

mint aki valóban találkára érkezett s szívem a közeledő öröm ígérésétől lett súlyos. A főkapunál foglaltam helyet s kilestem a térre, mely üres volt ebben az órában, csak a szemközti sörház ajtájában állott egy fehérkabátos pincér. Vártam és nem jött senki, de mégis jól éreztem magam: ezt a jóérzést csak szerelmes asszony nyújthatja, rajongásával, mely úgy beburkol, mint öleléskor ruhájának selyme. Boldogságom nyugtalanított, távoztam a templomból s cél nélkül fel s alá sétáltam a városban: megjelentem a körutakon s a kikötőben, melynek aranyos ködéből kis vontatóhajók bukkantak elő, leültem egy vascölöpre s később izgatottan, étvágytalanul ebédeltem meg egy vendéglőben. Estefelé ismét a székesegyház környékén kóboroltam, a sötét sikátorokban, majd megállottam a mulatók előtt, melyeknek homlokzatán neoncsövek festették vörösre a ködöt. A kéményekből ezüstös füst gomolygott az ég felé, a házak hófehéren állottak, a székesegyházat megvilágító reflektorok fényében. Szeszélyes sétámon még egyszer a folyóparta kerültem, megpihentem a Pont Neuf-ön, Corneille szobra előtt s a homályba borult túlsó partot figyeltem: a folyó szintje felett szűrősfényű lámpák égtek; egy matrózkocsmában harmónika szólt.

Mikor visszatértem a szállodába, Scalpomb az ágyon heverészett sápadtan, de felpattant, mikor beléptem, mintha nekem akarna rontani. Mégis, erőt vett magán s nyugodt hangon így szólt:

— Újra írom az értekezésemet. Emma nem méltó rá, hogy megvédjem. Vádirat lesz a vádiratból: Flaubert nem tudta úgy megrágalmazni, ahogyan én vádolom majd!

Torka elszorult a fojtogató sírástól s szomorúsággá szelődült a dűhe:

— Ily soká tartott hát a „sétakocsizás”? — kérdezte minden harag nélkül. — Mert a könyv szerint már hat óra-kor kiszállott a kocsiból a lefátyolozott arcú asszony, a Beauvoisine-negyed egyik utcájában. Tehát legjobb barátommal csalt meg! — kiáltotta tehetetlenül. — Távozzék uram: nem vagyok már féltékeny, mert belátom, több oka lehetett önt szeretni, mint engem! Miért is szeretne? Csúf vagyok és esetlen — bizonyára kinevettek a hátam mögött. Most Yonville felé utazik a postakocsin és nem gondol rám többé! Távozzék uram: nem tudom elviselni a boldogságot, melyet szeme, arca elárul! Hagyjon magamra!

Szégyenkezve kullogtam ki a szobából, mint a bűnös, kinek szembe kellett néznie áldozatával. Az esti vonattal utaztam vissza Párisba s az Ecole-ban ezentúl messze kerültük egymást. Egy közeli kifőzőben ebédelt, hogy ne kelljen találkoznia velem. Hónapok teltek el így, míg tavasz felé egy éjszaka dörömbölést hallottam ajtómon; mikor kinyitottam, ő állott a küszöbön, pizsamában, dideregve.

— Mi történt? — kérdeztem ijedten és lámpát gyujtottam.

— Meghalt — mondotta halkan és mikor leültettem, láttam, hogy könnyek peregnek alá arcán.

— Ki halt meg? — kérdeztem.

— Enma — felelte. — Láttam, amint kialudt a szeme, mint két lámpagömb, melyek mögött eloltották a fényt. Előzőleg, mikor ágya mellett fetrengtem s tudtam, hogy minden elveszett már, megsimogatta a hajam! S újból át kellett élnem halálát s oly pontosan láttam minden részletét, ahogyan megtörtént. Még az arzén ízét is éreztem számon, mikor megcsókolt. Arzénszagú az egész szoba!

Sokáig tartott, amig megnyugtattam: feldúltsága lassan lecsillapult, könnyei elapadtak. Visszakísértem szobájába, mert nem bírt egyedül végigmenni a folyosón.

— Nem érzi az arzénszagot? — kérdezte rémulten. A szobát valóban furcsa, keserű szag töltötte be; az ablakhoz léptem, kinyitottam: a szag még erősebben áramlott a falak mentén.

— A vegykonyhákból származik, melyek az ön szomszédságában vannak — nyugtattam meg és becsuktam az ablakot; lefektettem az ágyba s az ajtóban voltam már, mikor rettenetes sikoltás készítetett visszafordulásra.

— Láttam az arcát, melyről lehullott a szemfedő. — kiáltotta, szemét eltakarva. — Fekete lé ömlött ki szájából s bepiszkitotta fehér mennyasszonyi ruháját!

Csaknem szószerint idézte Flaubert mondatait s a nagy csendben, mely szavait követte, hallani véltem az olló nyiszszanasát, melyel az ügyetlen patikus a halott asszony halántékába hasított. Megkövülten néztem Scalpombot, aki úgy ült az ágyon, két kézzel kapaszkodva szélébe, mint aki fél, hogy menten lezuhan. Nem láttam több könnyet az arcán, mely könnyek nélkül is az esztelen fájdalom, a tébolyult kétségbeesés, az álmaitól megfosztott örület arca volt: úgy éreztem, sóbálványá változom ennyi szenvedés előtt. Kiáltani akartam, de nem jött hang torkomból, mintha rettenetes álmot látnék, melyből nem tudok felébredni. Valósággal megkönnyebbültem, mikor szája legörbült, arcára visszatért a születő sírás fintora s felkiáltott:

— Meghalt és nem láthatom többé!

Majd rámnézett és félig zokogva, panaszosan, félig átközödő gyűlölettel, rámordított:

— Te ölted meg! Miért nem szeretted jobban? Miért nem szeretted jobban?

Szörnyű átkait még a folyosón is hallottam s mikor lefeküdtem szobámban, úgy rémlett, az éjszaka csendjében, az öreg épület két emeletén is átszűrődnek hozzám szavai, melyekkel a halál legborzalmasabb kínjait hívja fejemre. Fáradtan húztam magamra a takarót s félálomban éreztem, hogy szívemet valami szelíd fájdalom járja át, a búcsúzás fájdalma: a búcsúzás olyasvalakitől, akit még nem ismerhettem meg s most már nem is fogok soha többé megismerni.

S a fájdalom tovább élt bennem, reggelig, a félig álomszerű érzések erejével s reggel első dolgom volt, hogy elolvassam Emma halálának leírását. Szomorúságom pedig valósággal tapinthatóvá vált: lelkifurdalást éreztem, hogy elmulasztottam a kínálkozó boldogságot, lemondtam a kínálkozó szerelemről, mely megfoghatatlan módon birtokom lehetett volna, de én kísértésére süket és érzéketlen maradtam.

— Talán túlságosan józan vagyok! — sóhajtottam. — Ám az is lehet, hogy jobb így: talán azzal kellett volna fizetnem érte, amivel barátom!

Később úgy véltem, ez sem lett volna túlságosan nagy ár s irigyeltem őt az éjszakákért, melyeket a vidéki orvoslak kertjében töltött. Aznap többször is megpróbáltam beszélni vele, de mindig zárva találtam ajtaját.

Nemsokára ő maga keresett fel: kezdetben bátortalanul, szégyenkezően, később azonban egyre erőszakosabban, parancsolóbban lépett be szobámba, kényszerített, hagyjam abba munkámat, mintha joga lenne hozzá, hogy vezeklésre intsen; mentegetőzéseimre, tiltakozásomra ügyet sem vetett.

— Igyekeztek legalább részben jóvátenni, amit ellenem vétett. — mondotta, majd leült eléem és hosszasan, meghatótan, irigyen nézett. Ujjával óvatosan megérintette arcomat és hajamat, mintha csókok nyomát akarná kitapogatni rajta.

— Őt szerette hát Emma! — mondotta mintegy magának. — Ezt az arcot, ezt a hajat simogatta! Engedje meg uram, hogy nézzem: így közelebb érzem magam hozzá. Ne féljen tőlem: nem haragszom már! Nem ön a hibás: a sors művelte ezt velünk!

S csak ült s nézett engem, mereven, hogy a megerőltetéstől könnyezni kezdett a szeme.

Más alkalommal mindenáron rá akart bírni, hogy beszéljek Emmáról.

— Mesélje el, milyen volt a csókja? — kérlett és hangja rekedtté vált az érzéki vágytól. — Meséljen róla! Mondja el részletesen, hogyan csaltak meg!

Mivel nem tudtam felelni kérdésére, azzal vádolt, hogy meg akarom fosztani még ettől az örömtől is! Ő nem féltékeny soha többé, én azonban irigyen el akarom rejtetni előle a gyönyört, melyhez neki is joga van: hadd képzelhesse el legalább, ha már megraboltam tőle!

Idővel úgy próbáltam védekezni ellene, hogy nem nyitottam ajtót kopogtatására. Kétségbeesetten zörgetett, szitkozódott, ordítását visszhangozta a lépcsőház s mikor látta, hogy így nem érhet célt, alázatosan könyörgött, hízelgett, sírt. Később felhagyott próbálkozásaival, visszavonult magányába, többé senkivel sem beszélt s amikor megjelent néha a kertben, csodálkozva láhattuk, hogy szeméből szünet nélkül, hangtalanul hullanak alá a könnyecsek.

De nemsokára beköszöntött a tavasz s ablakom alatt a gesztenyefát rózsaszínű fürtök díszítették, majd sötétlilára

váltak este, a holdfényben; a tetők bádogja megcsillant s a májusi csillagok alatt most mindenki a zene jegyében élt nálunk: vonósnégyesek, zongorák, fuvolák készültek a szokásos évvégi hangversenyre. A nappalok forrók lettek: délelőttönként felmentünk Petitbonnal és Baillouval a laboratóriumi épület lapos tetejére, napfürdőzni. Fehéren izzottak alatt az utcák és a házak homlokzatai — a levegő visszaverte a fényt, csillogó tó terült el körülöttünk. A távolban meglibbent néha egy erkély narancspiros vászna s a madarak lehullottak az égből, mint kődarabok. Rezgett és villódzott a forróság, száraz volt az ég, a messzeség kopáran fénylett. Az egyik sugárút zöld fasorában felcsillantak időnként az autók üvegei, a temető kopár kővei felett a halottégető kéménye füstölgött s nyugat felé az Opera úszott, tarajos gályaként. Közvetlenül alattunk, a mélyben, a kert pázsítja zöldelt.

Láttuk, hogy valaki kilép az egyik földszinti szoba ablakán és elindul a kert mélye felé, ahol kis lugas állott. A magasból is megismertük Scalpombot: hosszú házikabátot viselt, mely alól előfehérlt hálóinge, meztelen lábán papucs volt.

— Szegény fiú! — mondotta Petitbon. — Egészen meghibbant az utóbbi időben! Talán azért, mivel értekezését elutasították az egyetemen: az egyik bíráló azt tanácsolta, vizsgáltsuk meg elmeállapotát.

— Szép csendesen el kellene őt vitetni valamilyen szanatóriumba, hisz most is úgy viselkedik, mint egy elmebeteg! Magában beszélget és rád mordul, ha találkozol vele a folyosón. Én az igazat megvallva, félek tőle — folytatta Baillou — és kulcsra zárom éjszaka ajtómat, mivel csaknem a szomszédságában lakom.

Odalenn megszólalt az ebédre hívó csengetyű, búcsút vettünk egymástól, mert Petitbon és Baillou a városban ebédeltek.

Délután három óraker lementem a kertbe s megfedkezve arról, hogy Scalpomb már elfoglalta: a lugas felé indultam. Ott találtam rá, amint épp az asztal fölé hajolt, mozdulatlanul: úgy látszott, elaludt. Odaléptem mellé, s az asztalon a *Bovarynét* pillantottam meg: azt a példányt, melyben feljegyzéseit vezette. Egyetlen lapott őrzött csupán a könyvfedél, az utolsót — a többit türelmetlen kézzel téphette ki, mert a gerincen megmaradt még néhány papírfoszlány, mint kivágott fa magányos gyökerei. Akkor sem ébresztettem fel álmából, mikor szorosán mellé léptem, s válla felett elolvastam az ismerős sorokat, melyek oly mély szájalomra indítottak valamikor a szerencsétlen Charles Bovary iránt:

„Charles leült másnap a lugasbéli padra. A kerítés rácsozata megsűrte a fényt; a szőlőlevelek árnyéka a homokra rajzolódott, illatozott a jázmin, kéklött az ég, köris-

bogarak zümmögtek a virágzó liliomok körül és Charles úgy fulladozott a bánatos szívét dagasztó kósza, szerelmi hullámtól, mint valami serdülő fiú.

A kis Bertha, aki nem látta őt egész délután, odalépett hozzá hét órakor, hogy a vacsorához hívja.

Fejét a falnak támasztotta, lehúnyt szemmel, tátott szájjal ült, kezében egy hosszú, fekete hajfürtöt tartott.

— Papa, jöjj hát! — szólt a kislány.

És azt hívén, játszik az apja, meglökte szelíden. Lezuhant a földre. Már nem élt.”

Sötér István.

TÖZ TAMÁS:

VERSEK

B N G E S Z T E L É S

Lázongtam én, de mint a must kiforrtam.
Uram, vedd véremet, már tiszta bor.
Szőlő helyett én magamat tiportam,
Tehozzád csorgok most a prés alól.

Szabad mezőkről, nyárról álmodoztam
s e hűvös ősz lett zordon börtönöm.
A távozó falombot nézem hosszan
s a mandulák bilincsét föltöröm.

Ments már ki engem is, kezedbe végy föl,
ha egyszer rámszakad, védj meg a téltől,
én Istenem, hordódba tölts bele.

Nem fájna már, ha mint a bort meginnál.
Vérem piros, égőbb a rőt rubinnál.
Testem fehér, véremmel ird tele.

A H O G Y A K E N Y E R E T

Ahogy a kenyeret eszem, úgy nézlek,
jó étvágygal és telhetetlenül.
Ha láthatatlan is vagy, mégis élsz te
szememben, számban izes étkemül.

Mint görög váza, hasztalan ragyognék,
ha nem te volnál bennem, Istenem,
és mint a hárfá, hangtalan dalolnék,
ha nem dalolnál bennem szüntelen.

Ahogy a kenyeret eszem, úgy várlak,
friss nótaszóval s türelmetlenül,
sápadt vagyok és harapdálom a számat,

ha föltűnsz, mint a sápadt hold felül.
Ahogy a kenyeret eszem, úgy hívlak.
Meghalnék nélküled, te drága Csillag.

POSSONYI LÁSZLÓ:

WERFEL ÉS A TÚLVILÁG

Középeurópa legmisztikusabb városából, Prágából indult el Franz Werfel. Abból a lelki éghajlatból táplálkozik, ahonnan Jakob Boehme, Rainer Maria Rilke szlávos álmódása vagy akár a huszita képpromboló düh és a Gólem-legenda eredetét vette. Lelki táj ez, misztikus erők összeütközésének helye, mint akár a Szentföld is, ahol keresztény, mohamedán és zsidó őrzi kultuszának helyeit. Talán Rudolf császár, mágikus erők hívója, asztrológiai számítások kábultja is azért választotta Prágát birodalma székhelyéül, mert babonás révületeinek jobban megfelelt ez a szlávkeveredésű táj, mint a latinos derűjű Bécs. (Habár akkoriban még Bécs is elég komor város volt.) Valami misztikus erő lappanghat ebben a városban, hisz ez az égtáj Paul Claudel, a legnagyobb élő francia szellemet is megihlette. A „Soulie de satin” legmeggrázóbb misztikus részei a prágai „Mala Strana” városrészben játszódnak le, és hány himnikus verse szól korunk eme univerzálisan legnagyobb költőjének Szent Vencel királyról, Nepomuki Szent Jánosról és a prágai Szűzről.

Talán közelebb visz Franz Werfel írói rejtélyéhez az a tény, hogy ebből a cseh-német kultúrájú városból származik. Valamivel innen azon a vonalon, ahol a zsenit tökéletesen felismerhetjük, de jóval túl az átlagíró, a divatos nagyság és a haszonraleső író korszerű fogalmán áll Werfel. Csak az artisztkum utáni vágy, vagy valami extravagáns írói hajlam vonzotta volna Werfelt a lelki, egyházi s legtöbbször kimondottan katolikus témák felé? Nem nagyon hihető, mert katolikus írónak lenni korántsem reklám ma a világon, ahol egy *Claudel* úgy él és alkot, hogy a magukat intelligensnek mondó emberek százezrei nem is tudnak róla, és Sigrid Undset ellen a Nobel-díj után is valóságos vesztegzárt alkotnak még nálunk is egyes írói körök. Igaz, hogy sikerült is egyik főművet olyan kriminális fordításban megjelentetni, hogy legnagyobb ellenségei sem árhattak volna neki annyit, mint fordítója és kiadója. Werfelt bajosan vonzotta tehát a siker lehetősége, amikor katolikus témákat dolgoz fel egyre nagyobb ismétlődéssel. És hozzá még Amerikában él és dolgozik, ahol a „Juarez und Maximilián” filmforgatókönyvével sokkal többet kereshetett, mint a „Höret die Stimme” öszövétségi drámái költeményével.

Végig kell előbb néznünk Werfel műveit, amíg legutóbbi remekművéről, a Bernadette-ről szólhatunk. Werfel már több évtizede harcol magában a hitért és töpreng a túlvilág nagy rejtélyein. Egészen fiatal korában a zsidó ifjú valahol a ke-

leti tudományok és a buddhizmus táján kereste az igazságot. „*Spiegelmensch*” című drámai költeménye ebből a vajúdó korszakból származik. Művei igazolják, hogy keresett és kutatott minden lelki és szellemi égtájon. Ezzel a hévvel boncolja a „*Paulus unter den Juden*”-ban a zsidóság és a kereszténység intézményes elválásának drámai pillanatát. Pál apostol, a nagy törvényszerkesztő és rendszerező, a nagy hitterjesztő és a nagy megmerevítő, de egyben feloldó szellem, akinek Krisztus után a legtöbbet köszönhet a kereszténység, ebben a drámában még zsidó rabbikkal, törvényalkotókkal és őrzőkkel vitázó és csatázó nyugtalan fiatalember, aki azután elindul, hogy a későn felismert Mester tanításait szétszórhasa a világba. Ime, a másik vallási égtáj, a zsidóság felől is be akart tehát hatolni a kereszténység lényegébe ez a nyugtalan prágai ifjú. De azután a középkort lefejező, képromboló kereszténység, Pál apostol óta a második nagy elválasztóvonal sem hagyta nyugodni. Megírta nagy huszita drámáját: „*Das Reich Gottes in Böhmen*” (Tragoedie eines Führers) címen. Prokop a dráma egyik főhőse, a huszita parasztvezér, a másik pedig Julian Caesarini a pápai legátus, akit a huszitizmus letörésére menesztettek Csehországba. Zsigmond királyunknak, a német római császárnak kora ez és a bázeli zsinat a drámai háttér. Égtájak, világnezetek és bennük nemzetek és szenvedélyek harca egymás ellen. A háború utáni drámairodalom egyik legnagyobb kísérletezése. És aztán a lelkiismeret drámája: „*In einer Nacht*”, amelyben feltámad a legyilkolt jóbarát, azaz a félig-holt ember egészen még el nem szakadt szelleme a dráma egyik főszereplője. Megint ugyanaz a probléma: *Werfel és a túlvilág.*

A regényírás vonalán még sokkal kacskaringósabbnak látszik Werfel útja. A „*Barbara oder die Frömmigkeit*” fiatalosan zsúfolt lapjai a legzavarosabb kort festik, az összeomlási utáni Bécs szellemi kavargását és lelki keresését. És ebből az egész álművészi és mégis mélyen szellemi kakofóniából, amelyet Bécs művészkávéházainak maró füstje leng körül, egy halk dallam emelkedik fel, Barbaráé, a jámbor cseh vagy morva dajkáé, akinek jóságos, széles arca talán akkor vésődött Werfel lelkének érzékeny lemezeire, amikor még egészen kicsiny gyermek volt. Megjelenésekor, közel tizenöt esztendeje olvastam ezt a művet. A zürzavaros részletek csak úgy rémlenek vissza, mintha a közbeeső kis béke irodalmi kávéházainak füstjére és kávézagára emlékeznék. De a Barbara-dallam tisztán él a szívemben s most, hogy a Bernadettet olvastam, érzem, hogy lourdes-i táj és néplélek megértését is a morva és cseh tájak mély népi vallásossága és misztikuma segítette elő Werfelben.

Barbara óta Werfel még szomjasabban kutatta a hívó ember lelkének rejtélyeit. Nagy ószövetségi drámai költeménye, a „*Höret die Stimme*” hatalmas bukás volt a másféle

szenzációra váró amerikai publikum előtt (Reinhardt ezen vesztette el vagyonát), de ugyane téma regény formája megdőbbsentően keltette életre *Jeremiás* próféta homokba süllyedt korát és az isteni hangoktól sarkallt ifjú próféta kínjait és szenvedéseit. Barbara után, — mintha az őszövet-ségi mezőkön vándoroltában ismét keresztényebb források után epedett volna inye, — ismét a nagy gyermekkori emlék, a morva parasztság felé fordul. „*Az elsikkasztott mennyország*” parasztselédje a Barbara dallam mélyebb megisméltése, de talán csak előtanulmánynak számít majd élete főművéhez, a *Bernadette*-hez.

„*Das Lied von Bernadette*” a mű igazi címe. A Barbara dallamból most valóban klasszikus zártságú művészi tökélyű dal fakad. Chef d'oeuvre, egy írói élet koronája sok egyenetlenség, keresés, intellektuális villódzás után. Az ilyen mű olvasása közben aggódni kezdünk, hogy szerzője már nem él sokáig. Véghezvitte amit keresésben a lélek és a túlvilág felé véghez kellett vinnie és megalkotta a legnagyobbat, amit alkotni adatott. A felvilágosodás csúcsain járó XIX. század regényét, amint elérkezik ez a század lassan az új középkor kapujához, a középkori réműletek és rémségek, de egyúttal egy középkorihoz méltó hithez is. Hisz talán azért korbácsolja a sors a világ népeit véren, borzalmakon és politikai pártállásokon át, hogy mindenből kiábrándulva a meghajszolt seregek végül is templomaik küszöbénél rogyjanak le.

Nem kell sokat beszélnem a műről, „Bernadette”-et úgyis olvasnia kell mindenkinek, akit a lélek útjai érdekelnek. Csak annyit, hogy a XIX. század szellemi gőgjének a csúcspontján, Napoleon Lajos uralma alatt születik Bernadette egy kis pireneusi városka félspanyol molnárjától, a Soubiros és a Casterot családból. Soubiros hamarosan minden vagyonát elveszti, rettenetes nyomorban él a négygyermekes házaspár a község ócska börtönében, ahonnan a rabokat elköltöztették, mert túlegészségtelen volt a nedvesfalú épület. S ebből a nyomorból, a nedves falak penészvirág-arabeszkjei alól indul el egy kis leány, hogy a lourdesi barlangban megpillantson egy fehér asszonyi alakot, a szenvedések királynőjét. A XIX. század szülötte Bernadette, de igazában századunk számára született, amikor még sokkal több a bénaság, a nyomorékság, a szenvedés és amikor a szociális eszmék diadalának századát írják... Bernadette igazán a meg-alázottak és megcsúfoltak, a bénák és nyomorékok, a leg-szegényebbek szentje és ugyanannyira népi őstehetség a szónak helyes és jó értelmében, mint Jeanne d'Arc, ama Johanna, aki százéves zűrzavar, elnyomás és kizsákmányolás után végre ismét szabaddá és termővé, kultúrát hordozó bé-kés, édes tájjá tette Franciaországot. Érdekes, Bernadette *ugyanazon a napon, január hetedikén született*, mint a másik francia népi zseni és szent, Johanna. A két kis birkát

örizgető, szavaiban érdesen egyszerű, de evangéliumian magas válaszokat adogató francia parasztlány születése között pontosan 446 esztendő a távolság. Aki hisz a misztikus törvényekben és ismétlődésekben, elgondolkozhatik ezen a furcsa találkozáson.

Bernadette-nak azonban a csodák és jelek ellenére eleinte senki sem hisz. A III. napoleoni Franciaország minden hatósága üldözni kezdi a kisleányt, azaz inkább a csodát, amely nem fér be a tudálékosságtól megzúpult agyakba. Egyik oldalon egy kis pyreneusi parasztlány, akit még hitoktatónője sem szeret, mert nehézkes felfogásúnak tart. (Bernadette a legmakacsabb, leghajlíthatatlanabb és legszófukarabb az egész osztályban — és a legszegényebb is...), másik oldalon az egész francia közigazgatás, az Egyház, maga Napoleon császár is különböző okokból mind Bernadette és a csoda elnémitására szervezkedik. Napoleon emberei attól félnek, hogy a csoda felbuzdítja a katolikusokat és ez közvetve a katolikus legitimizmus céljait szolgálja. Az egyház csalástól fél és évezredek bölcs óvatosságában kívánja az igazoló jelek bekövetkezését. Bernadettet vallatja a csendőrség és Dutour, a császári államügyész, kormányválság tör ki miatta egyszer, csendőrök őrzik a Gave patak barlangját és hívó parasztok tizezrei ostromolják meg a barlangot, amelyet a hatóság el akar zárni a hívó nép elől. De minél nagyobb az üldözés, minél jobban szorongatják a kis együgyű parasztlányt, a hölgy (la Dame), aki neki megjelent, annál nagyobb erőt és bölcseséget önt beléje. A szükség és óvatosság idejének letelte után az Egyház sem zárkózhat el a csodás gyógyulások és tünemények elől, Bernadette papi bizottságok elé kerül és négy hosszú éven át folyik a kihallgatások és bizonyítások áradata. A kis leány időközben már felnőtt hajadon lett, de lelkében hordozza az isteni gyermekséget és nem téved el az advocatus diaboli vetette csapdákon sem, hanem nyílegyenesen halad a végső igazolás és elismertetés felé. A modern század tudósai állnak a csodás gyógyultak betegágyai mellett (az Egyház mindig előnyben részesíti itt a hitetlen orvosok vallomását, hisz éppen az ő tanuskodásuk a legdöntőbb érv) és a tudomány mindannyiszor bevallja: *Ignoramus et ignorabimus.*

A modern kor legnagyobb, legszebb eposza ez: *Das Lied von Bernadette*. Bernadette címen most magyarul is olvasható már és bizonyára sokan elgondolkoznak majd rajta, furcsa borzongást éreznek és hosszabb-rövidebb ideig nem lesz annyira fontos számukra, amit az újságok írnak népek harcáról és politikáról, meg más napi kérdésekről. (Hisz egy bizonyos távlatból minden olyan kicsiség. Bernadette látomása mellett minden eltörpül.) Valami nagyobb, valóban mithikus erők eposzokba illő harca folyik le előttünk, de a cím mégis így jó: *Das Lied von Bernadette*... Így jó, mert harcok korunkban az eposz, a harc sokakat elidegenítene a

könyvtől. De a dalra, egy túlvilági dallam sejtelmére egyre
többen vágyunk, akik őrizünk valamit magunkban gyermek-
korunkból, mint Werfel őrzi a Hanák föld békés derűjét és
benne egy parasztszelédnek, a regénybeli Barbarának arcát,
aki imáival és meséivel megsúgott neki valamit, amiből ké-
sőbb az író zsenije táplálkozott és nagyra, egyetemesre nőtt.

Werfel pedig ezzel a könyvével immár elérkezett sok-
mindennek a megsejtéséig, amit oly régen és annyira, min-
den világtáj és minden vallás útvesztőin keresett. Milyen
szép, hogy nem vitázó könyv, hanem egy dallam született a
sok keresés nyomán: *Das Lied von Bernadette*...

Posszonyi László.

VEGH GYÖRGY:

VERSEK

KÉT ŐSZI CSILLAG

Mostanában bánatom van,
s ütött-kopott kabátomban
az utcákon csoszogok.
Borostásan, fésületlen
kódorgok a szürkülletben,
mint a kósza koldusok.

Tegnap is, nagy keservemben
a körúton ögyelegtem,
s ahogy szoktam: csoszogok.
Hát az egyik járda-szélen
kicsiny tócsa közepében
két kis csillag vacogott.

Jaj, be fáztak, úgy remegtek!
s föl sem tűnt az embereknek,
mert vakok az emberek.
S még tán most is ott vacogna
két eltévedt csillagocska,
hogyha arra nem megyek.

Minden búmat elfelejtve
leültem a kövezetre:
„majd segíték rajtatok.”
S mint halász a hálójával
kiemeltem öt ujjammal
a két árva csillagot.

Annyi csillag van az égen!
és az ember életében
nem talál sok csillagot.
Fogtam hát és zsebre vágva
beültem egy kávéházba,
mint az Úri gazdagok.

Az egyikért kávévettem,
a másikat hazavittem
és most ágyamon ragyog:
irigykedve néznek minket,
csodálják a fényeinket
fönn az égi csillagok!

SZOMORÚ DALOCSKA

Ha majd szemedre száll az éj:
a csillagok lehullanak;
ha majd szememre száll az éj:
minden tüzek kialszanak.

A csillagok lehullanak;
honnan tudom: mi volt a kék?
Minden tüzek kialszanak;
honnan tudod: mi a sötét?

ELVEK ÉS MŰVEK

FODOR JÓZSEF ÖSSZES VERSEI. (*Singer és Wolfner kiadása.*)
Még élénken az emlékezetemben él az első — döntő — találkozás Fodor Józseffel, a költővel. Másodéves egyetemista voltam, rajongtam a költőért, nem volt verskötet, amit meg ne vettem volna, a vasárnapi lapokat azért olvastam, mert versek is voltak bennük. 1927-ben egy ismeretlen költő verskötetét pillantottam meg a kiskönyvtárban: *Léhegő erdők* volt a címe, szerzője pedig Fodor József. Megvettem, s utána néhány napig elszakadva a világtól, elmerültem ezekben a különös verseknek az örvényében, megszedített szokatlan ritmusuk, a sok — és ma hozzáteszem: nagyszerű — *enjambement*, és elsősorban a költő szomorúság és mégis erőteljes hangja: mintha a minden lírikusban szükségszerűen jelenlévő nő mellett egy férfi is megszólalna, öntudatos, kemény hangon. Egyik másik szerelmes verse egy természetes asszociációs folyamat következtében kétszeres hatással volt reám, elsősorban a *Mint a levelek, ha leválnak*, melyet még ma is, józanabb aggyal és hidegebb szívvel, a magyar szerelmi líra egyik oromversének érzek. Milyen mély szédület, szomorúságot okozó és mégis megnyugtató érzés kerített hatalmába, amikor időnkint felöltött bennem ennek a versnek néhány sejtelmes, mágiikus sora:

*Játékos kis karod engedd le,
Két szemedet hullaszd szemembe
És megcsókolva minden ágat,
Mint a levelek, ha leválnak,
Piros napsugárban csapongva, —
Ereszkedj alá a karomba.*

— — — — —
*S lány szóval, mely bútól tömjénes,
Mondd magadnak: búcsúszom édes —
Nézd, elköltözöm más szemekbe...*

Azután más évek következtek, a verskötetek megritkultak könyvespolcomon, s bár Fodor második kötetét is megvettem — még ma is emlékszem a *Falevelekre írd* sötétbarna, érdes borítólapjára — a líra iránti rajongásom lassan lecsillapodott. Az ember másként szerelmes és máshogyan rajong a költőért, ha lekecsedő ifjúságának a végére ér.

Most, tíz évvel később, megint az asztalomra került Fodor József kötete, ez a költőhöz méltó kiállítású, háromszázötven oldalas könyv, mely az *Összes versek* büszke címet viseli homlokán. És esténként megint hatalmukba kerítettek a versek: a régi, jólismert versek, melyek kísértő szellemekként jelentek meg; és a későbbiek, ezek a hörgő jajsavak, vádoló, haragos, de félelmet nem ismerő kiáltások.

Szeretnék hűvös hangon, tárgyilagosan írni ezekről a versekről, a személyes vallomás után tényeket megrögzíteni Fodor József költészetével kapcsolatban, s mert ez két oldal keretén belül lehetetlen, meg kell elégednem azzal, hogy felvázoljam egy későbbi tanulmány kontúrjait.

1. A legtöbb lírikusnak megvannak a maga „zsengei”: a ráta-

lálás korszakát megelőzi a tapogatózás korszaka, amikor idegen hatások között vergődve igyekszik rátalálni a maga hangjára. Ady példája jellemző erre az esetre, vagy Verlaine-é, aki csak a harmadik kötetben tud elszakadni parnasszista mintaképeitől. Ezzel szemben vannak lírikusok, akik rögtön teljes vértetében jelennek meg, a maguk vértetében, mely oly szorosan rásimul testükre, hogy a kettőt meg sem lehet különböztetni egymástól. *Baudelaire*-re gondolok, az „egykötetes“ költőre, vagy *Keats*-re. *Fodor József* is közéjük tartozik.

2. Egy-tömbből álló költő (nem találok jobb szót gondolatom kifejezésére). Másoknál nyomon lehet követni a szellemi fejlődést, meg lehet állapítani fejlődésének (ideológiai és esztétikai fejlődésének) egyes állomásait, azt, amit a franciák „les étapes de son évolution intellectuelle“-nek neveznek. Fodor minden versének egyetlen egy központi problémája van: az ember. Kezdetből fogva szembeszáll korával, s mindazzal, ami a kornak a zászlajára van írva (megalkuvás, el az értelemről, pillanatnyi eszmények). Visszavágyik a középkorba, amikor az ember boldog volt, mert minden lépését egy gondolat vezette (*Vágy valamire*).

3. Kozmikus költő. Nem véletlen, hogy két nagy versének élére Shelley-idézet kerül. A rejtett összefüggéseket keresi, őt is megremegteti a „végtelen űr némasága“. A képei, metaforái is kozmikusak:

*Mint léova levél a szélben,
Röpköd a sok csillag a térben...*

Szabó Lőrinc mellett az egyetlen mai magyar költő, aki megadja *Animus* válaszát *Anima* hengegéseire. Verset ír a „gondolat ödességéről“.

5. Akik azt állítják róla, hogy „nehéz költő“, elfelejtik, hogy a líra nem vasárnapdelutáni szórakozás a Zeneakadémia nagytermében. Vagy ha úgy tetszik, valóban nehéz költő, mert megköveteli, hogy verseibe elmélyedjenek, nem kellett magát, nem adja magát oda könnyen. De mennyit nyújt annak, aki hajlandó elmerülni verseiben! Itt elsősorban nagy kompozícióira gondolok (*November végén, Utóhang, Óda a szabadsághoz* és mindenek előtt arra a gyönyörű költeményre, melynek a *Későn* címet adta). Érdemes lenne részletesen foglalkozni ezeknek a nagy verseknek a felépítésével (itt megint a *Későn*-re gondolok, melyhez kompozícióban hasonlót csak egyet ismerek, a *Cimetière marin*-t).

És elsősorban kellett volna leírnom, hogy Fodor József jellemes költő. „A mai idők legkritikább erénye a hűség“, mondta Péguy. A hűség itt a jellem hűségét jelenti.

Just Béla.

HOL VAGY TE NÉP? (*Horváth Béla összegyűjtött versei. Vigilia könyvkiadó.*) Több mint tíz esztendő termését, 1929-től 1942-ig írt verseit foglalta a kötetbe Horváth Béla. Már itt, előljáróban meg kell jegyeznünk: sajnós, nem egész termését. Nem mintha gáncs volna e megállapítás; nem az, csupán óvás: nehogy e gyűjtemény alapján teljességre igényt tartó képzet akarjunk rajzolni a költőről. Hiányzik ugyanis néhány, tehetségének egyik legerősebb oldalát mutató műve, amilyen például „A költő Londonba készülődik“ című, néhány olyan költemény, amelyben a realitás fölé lendül, s a valóság elemeiből valaminő meghökentő, költőileg mégis nagyon hiteles, merész és szinte paradox világot teremt a képzelet. Mi

sem volna ugyanis könnyebben elkövethető, ám súlyosabb tévedés, mint Horváth Bélában csupán korunk apokalipszisának énekesét látni, azt a lázongva is hívó dalnokot, aki az összeomló világrend zavarában bátor kézzel mutat a Báránnyra. Ha csak az volna, egyhúrú költőnek kellene tartanunk; holott őt éppen a nagy hajlékonyság jellemzi, s ha meg akarjuk érteni, legalább annyira kell költői alkata, természete, képzeletének sajátos volta, mint „tartalmi mondanivalója“ felől megközelítenünk.

Éppen az ellentéte ő annak, amit a Nyugat nemzedéke után következő líráról és lírikusokról számtalanszor és gyakran túlozva is elmondtak: hogy „okos“, higgadt, „klasszikus“ magatartású. Írtózik a pózoktól s inkább filológus. Horváth Béla korunkban alighanem egyedül és utolsónak képviseli a költőnek azt a típusát, amely semmi egyéb, csak költő, minden szavában, mozdulatában, abban, ahogyan végigmegy az utcán vagy ahogyan barátaival beszélget; amely költő-voltát valóban meg is játssza, mint egy föl-sőbbrendű és jogos szerepet; s amely magát a mindennapi életet is verssé, állandóan, megszakítás nélkül folyó költeménnyé avatja. Ez a költői természet nem ismeri a fegyelem szabályait, tudat és indulat gazdagabb, kevésbé megnyesett világát villantja élénk és szabadabban, ösztönösebben, mérlegelés, logikus megfontolások nélkül engedi át magát az asszociációknak. Szemléletmódja nem realiztikus; éppen ellenkezőleg: a realitást körülárasztja forró indulatú képzeletével, fölnagyítja vagy újítja, szokatlan, találó kapcsolatokba fűzi, átteremti. Nem csoda, ha éppen Villon, Claudel és József Attila áll legközelebb hozzá s tőlük kapott legtöbbet. S nem lehet *csupán* belső meggyőződés dolga katolicizmusa sem: ez nála valahogyan már az előtt megvan, mielőtt a vallás igazságát egyáltalán megismerte volna, — költői alkatában érezzük alapvetően katolikusnak. Az alkatban kész formát tölti meg nála a hit valósága tartalommal. A költő, az ő ösztöne, érzése szerint már eleve „csalhatatlan“, abból a tovább nem magyarázható tényből következőleg, hogy költő; a vallás csupán szinte már csak döntő argumentum ehhez. S a katolicizmusnak is, — jellemzően, — a harcoss, nem annyira meditatív, mint inkább folytonosan a világban küzdő formája ez, igazság, amelyet lankadatlanul hirdetni és kiál-lani kell! — nem pedig csak titkaiba és édességébe némán elmerülni. Az a katolicizmus, amelyet Horváth Béla hirdet, a szociális evangéliumi forradalom, a szeretet forradalmának vallása. A tevékeny természetű képzeletalkat szerencsésen talál benne legméltóbb tárgyára, a harcoss termékenységére ösztönző katolicizmusra.

Mert ez a képzelet örök, fölfűtött tevékenységben él. A nyelvben, nyelve zenéjében is a szüntelen és fáradhatatlan újjáteremtés a legmeglepőbb. Mallarmé tanácsa: „laissez l'initiative aux mots“ — nála is megvalósul, ha lényegesen más módon s értelemben is. Az alliteráció egyetlen modern költőknél sem oly nagy, oly szinte versformáló fontosságú, mint nála. Ritmusa, zenéje ívét igen sokszor éppen az egybecsengő mássalhangzók dallama tartja. E zene teremtí nem egyszer a meglepő jelzőket, — „de vérözönbe gázolnak a görbe ágyúk“, — ízes, szemléletes igéket — „Rólad beszétem pulya alkuszoknak, — Kik *pillognak* a piacon, szuszognak“... vagy hogy egy tán mindennél meggyőzőbb s jellemzőbb példát hozunk a teremtő zenei ihletre: íme négy sor:

Te védesz engem s nem rághat a ronda
Nyilas bolond a gyönyörű dalomba.

Ne merjeteK dalomba dűlni, mert én
Daloltam itt a szentek égi nyelvén...

Figyeljük meg először, hogyan vet föl az alliteráció a vers gondolatmenetében voltaképpen szinonim igéket: előbb „rág“ és „ron-da“, aztán „dalomba“ és „dűlni“. S e négy sor pátoszat nem annyira a gondolat adja, mint a mássalhangzók zenéje: az első sor két „r“ hangja mint egy erőteljes, magasbalendítő intonáció; s a következő három már az „n“, „ny“, „l“ és „d“ hangok dallamán száll, nazálisok és liquidák zenéje, melybe mély dobütéseket vet a dentalisak sokáig visszhangzó dobbanása.

Természetes, — ezen igazán ötletszerűen kikapott, szórványos példákban is látszik, — hogy ez a fajta vers inkább szól a fülnek, mint a szemnek; inkább fennhangon kell olvasni, szinte elénekelni; hiszen dallama épp oly lényeges, mint a gondolat. Ilyen érteimben „beszéli“ vers a Horváth Béláé; költői ihletében az elsődleges elem az elmondás; vannak költők, akik némán írnak, — ő dalolva ír. Telt, nagy rimej is erre vallanak nagyon erős csengésükkel, erre vall hosszú sorainak ritmusa is, vagy ahogyan egy-egy szonettben hosszabb szótagszámú, „szabálytalan“ sorokat használ, — hangzatilag, dallambelileg e sorok csöppet sem rínek ki. Ismét egy, az alliteráció fontosságát mutató példát idézhetünk: „A költő Szent Katalainról beszél“ című verset, — egy ilyen „szabálytalan“ sora: „A néma nemzetért beszéltem, bamba kínját...“, ahol az alliterációk veszik át újra a ritmus vezetését s szinte némán is dalolnak...

S e forma, e dallam, ez az „eldalolt vers“ ismét csak a költő jellemző alkatára vet világot, jellegzetes magatartásából folyik, — melyre korábban céloztunk már, — hogy tudniillik az, hogy költő, valahogyan állandó, minden mozdulatából kisugárzó, közvetlenül áradó állapot, s nem „mesterség“, nem a „műhely“ ügye vagy titka: a vers olykor szemünk láttára születik egy-egy alliterációból, a szavak dallamából, ízéből, színéből, abból a lázból, ahogyan e költő szünet nélkül s egészen éli életét, örök — s nemcsak a teremtes kivételes pillanatainak szóló — készületségben.

Időszerűsége is ilyen alkati kérdés, nem eltökéltség, az oktatás szándéka, vagy ami még rosszabb: politika. Éli, átéli, átküzdi, ember s költő elválaszthatatlan egységben, az életet és világot: élet-rajza is szemünk láttára szökken versbe. S mint költő is mindig akkor legerősebb, ha ihlete e közvetlenség nyomát őrzi.

Rónay György.

POSSONYI LÁSZLÓ

SZINHÁZI KRÓNIKA

Tamási Áron új színművét nagy érdeklődéssel vártuk. A csalóka szívárvány első felvonásának fele megjelent az Erdélyi Helikonban és valóságos nyelvi remekművet ígért játékos, üde stílusával, az alakok és a cselekmény exponálásának magvasan egyszerű világosságával. Sajnos a nemzeti színházbéli előadás nem váltotta valóra reményeinket. Ennek talán technikai akadályai is voltak, de a

hatalmas népszínházi épület méretei között elvesztek a finom nyelvi sajátosságok. A villodzó, tréfakergető székely beszéd úgy járt, mint egyes borvizek, szénsavuk eillant mire palackolva Pestre érkeztek. *Tamási* Áron mindenesetre megérdemelné már egyszer, hogy a Kamara Színházban adják elő valamelyik művét, hosszas próbák után, kiérlelt előadásban, mint ahogy a kissé elavult Bahr-féle Koncert megkapta ezt a kitüntetést és közel kétszáz estén szorított le magyar írókat Nemzeti Kamaraszínházunk skatulyapódiumáról, hogy Coubier s egyéb még méltatlanabb idegen urakról ne is beszéljünk. Az olvasféle daraboknak, mint a Villámfénynél vagy Tamási darabjai és mondjuk Darvas József megírandó művei (A Szakadék biztat erre), előjoguknak kellene lenni arra, hogy vagy ötven estén bérletben mehessenek e kis színpadon, amint abban a nagyon tehetséges fiatal Hubaynak része volt és akkor megérhetnénk, hogy a bemelegített Tamási darab is elérjen 200–300 előadást. S akkor talán a szerző is több gondot fordíthatna darabja kiérlelésére. Nem borítaná olyan szervetlenül a vígjátéknak induló darabot a legsötétebb skandináv boruba, vagy Krasinszky gróf lázálomszerűen visszaviszolygó emlékü alkotásának nemzeti színházbeli rosszemlékét sem idézné egyes jeleneteivel vissza. A stílusterés ekkora szakadékát a legjobb előadás sem tudja áthidalni. Pedig a rövid előkészület szakadékba rántó kísérleti merészességét itt még az is megtétezte, hogy a beugró női főszereplőnek társnője megbetegedése közben alig huszonegy órája volt a szerep betanulására. Az annyira szimpatikus, de vezető szerepekhez még nem eléggé edzett *Mészáros* Ági oroszláncörömöcskét így is megmutatta, de bravurszerű beugrása sem menthette meg a megmenthetlent: a darab önmagáért beszélő értelmi kicsendülését. Pedig a darab problémájánál időszerűbbet el sem képzelhetünk. Amikor hatalmas, új néprétegek társadalmunkba való felemeléséből áll jóformán szociális problémáink javarésze, kit ne érdekelné vére-menő elevenséggel Czintos Bálintnak, a négy gimnázium után atyai néhány holdjára visszatérő félparaszt-félúr székelynek (a székelyeknél hála Istennek nem ismerik ezt a paraszt-úr elválasztó vonalat alföldi nyersségében) félműveltségéből származó fausti megzavarodása és sátánnal (könyvek, tudományok, alakcsere, megfiatalodás, fia menyasszonyának elcsábítása stb.) való incselgése egészen az öngyilkosságba rohanásig. Szűk terünk sajnos nem engedi meg, hogy a darab hibáit apróra kifejtgezzük. Pedig élvezetes lenne. Talán egy Tamási színművekről szóló tanulmányban egyszer kipótolhatjuk az itt mulasztottakat. Most csak annyit, hogy *Tamási* is, a színház is, a rendezői ceruza és darabépítő, korrigáló tanács is sokkal adósunk maradt ebben az előadásban, amely fanyar volt és teljes értékét ki nem érte, mint egy idegen erőtől túlhamar lerázott fajalma, amely így értékének egy tizedrészét sem érte el. *Jávor* Pál nagyvonalú, lendülettel és kellő átéléssel induló kettős alakításának örjöngő jelenetével sem tudunk egyetérteni. A vígjátéknak induló darab itt már-már mintha bohózatú karrikatúrává fajult volna. Egy epizódremekekés is akadt azonban s ezt Balázs Samu nyugalmazott csendőre adta az előadásnak. Mi lenne, ha minden alakból úgy ki-virágozott volna a szerző szándéka, mint ebből az egy epizód alakításból? *Tamásinak* is, a színháznak is méltó és igazi sikere lenne ez. Ezt várjuk legközelebb egy kamaraszínházbeli Tamási bemutatótól.

Nem időzhetünk sokáig az újra fordított, vendégrendezett és

mostmár többszörösen félreértett Don Carlos bemutatónál sem. Mióta a nagyközönség történelmi felvilágosítása erősebb mértékben folyik, úgyis meg kell jegyezni minden Don Carlos előadásnál, hogy Schiller tiszteletreméltó szabadságmámorának őszinte hódoló volnánk, ha éppen ez a darabja már a XVIII. században nem lett volna egyéb a legkirívóbb történelembamisításnál. Mert bármilyen bűnösen túlérett, meddő és továbbfolytatódásra alkalmatlan is volt II. Fülöp spanyol világbirodalma, történelmileg igenis II. Fülöpnek volt igaza, mikor degenerált, félőrült, nyomorék és szadista hajlamú Carlos fiát elpusztította vagy elpusztulni hagyta éppen az ország és a dinasztia érdekében. Százötven évvel ezelőtt ebből a történelmi pletykákból táplálkozó (s csak a zsenitől színpadi valósággá avatott) a szabadság eposzává lendülő műből még azt is lehetett következtetni, hogy az Egyház volna a megkötője az emberi szabadságnak és boldogulásnak. A XX. században azonban, sajnos a jogosan és még százszor jogosabban konzervatív, megkötő, egyéni vágyakat vasszigorral letörő s mindent az örökkévalóság távlatába állító (... mi az a kis szenvedés az örökkévalósághoz!...) Egyházat a legfőbb elnyomónak beállítani már-már szinte akasztófahumor-nak tűnhetik. Hans Meissner rendezése és Jürgens Helmut díszletei azután Schiller menthető és a zseni szárnyalása által igazolt tévedéseit nemhogy halványította volna, hanem károsan és kórosan ki is élte. Jürgens keretszínpadán egy dekoratív barokk hídon hal vagy nyolc pseudo-barokk szent áll s a keresztiek olyan tömegével hadonászik, ami már a karikatúra határait súrolja. Node ez csak a keret. Mert a hid alatt indokolva vagy indokolatlanul a spanyol szobaberendezések egyébként valószerű szükségleti tárgyaként még két-három kereszt találtatik, amelyek alatt, előtt és mögött a szereplők vonaglanak, intrikálnak és egymás kiirtására szövetkeznek. Az egyik ilyen színpadi beállításban II. Fülöp naplenyugtát nem ismerő világbirodalmát szimbolizálандóan a föld két fél-gömbjének kiterített térképére hatalmas kereszt árnya súlyosodik — valóban zseniális a színpadi megoldás, és ezért hálásak is vagyunk úgy a kitűnő vendégrendezőnek, mint a vendégdíszlettervezőnek. Igazán emlékezetes szimbólumot véstek így agyunkba. A spanyol világbirodalom valóban a kereszt jegyében épült ki és Ibéro-Amerika katolicizmusa ma is hatalmas monumentumként dicséri a spanyol uralkodó művét, ha V. Károly és II. Fülöp emberi nagysága között tátonganak is széles szakadékok. De a schilleri tévedések költői túlzásait egy mai rendezőnek inkább tompítani kellett volna, semhogy egy „kereszt” vagy „atheista múzeum” zsúfoltságával a mű költői hitelét még jobban aláássa és a mű iránti tiszteletünket megrendítse. Így nem tett jót Schiller magyarországi kultuszának az egyébként nagyvonalú rendezés sem, mert nem oldódhattunk fel zavartalanul a költészet szépségében. A szereplők a jó közepes átlagon felemelkedni nem igen tudtak. Megütötte azonban a fülöket egy hang: Bakó László leányának, Bakó Mártának talán csak egy-két mondata. Már szemünk előtt lebeg az a III. Richárd előadás, amelyben Bakó Márta valamelyik királynét játssza majd s ez az együttes remélhetőleg méltó lesz ahhoz az előadáshoz, mikor *Jászai Mari*, *Márkus Emma* s azt hisszük *Alszegehy Irma* ontották az özvegy királynék tragikus szólamait és betölti a színház az ő panaszuikkal. Kellő nevelés, gondozás, irányítás és kellő szerepek talán megteszik, hogy édesapja túlpátétikus szavalási hibáit elkerülve jövődő nagy tragikánk bontakozzék belőle. A nagy tragika, akire annyira várunk.

A Vígyszínházban a második felébe hajló szezon egyetlen nagy irodalmi sikerévé vált *Bourdet* darab uralkodik immár második hónapja. *Bourdet* igazi francia író, tud szerkeszteni, jó pszichológiával érdekes emberi helyzeteket teremt a színpadon s a házassági háromszöget korunknál tisztultabb idők magaslatáról, de egyben humorosan oldja meg. Az emberiséget egy béna leány szerepében hozza be tisztító katharzisként a színpadra. Ez a béna leány szerelmes a ház urába, unokatestvérébe s annak meglehetősen boldog házasesetét mintegy matrac-sírról szemléli. Adrienne a leány neve és Isten nemcsak nyomoreksággal, hanem sugárzó okossággal és nagyvonalúsággal verte meg a földi életre. És ez a béna leány észreveszi, hogy az általa annyira szeretett Pierre nem boldog házasságában, mert felesége féltestvérét, a félig még csitri Mariannet szereti. A beteg Adrienne pókként ül tolószékében, látólag tehetetlen béna roncs, de szellemével, fölüeny lélekismere-tével és olthatatlan szerelmének béna tehetetlenségben lihegő vágyával felfordítja a francia kastély egész nyugalmát. Előbb az egészséges emberek önmaguknak sem bevallott vonzódását csalogatja napfényre, aztán férjhezkényszeríti csinos unokahúgát, hogy Pierret a kísértéstől megmentse. Drámai fellegek vonulnak át a színen, egymástól elváltak szerelmesek kínzó gyötrelmei s azután egy igazi franciás fordulattal minden megoldódik az egészségesek számára. Mindenki boldog lesz az emberi lehetőségek igen szűk korlátai között, csak Adrienne marad továbbra is s mostmár földileg reménytelenül kifosztott nyomorult.

Miért éppen ez a darab lett a szezon legnagyobb irodalmi és közönségsikere? Bourdet igen nívós és magasrendű író, de a váltságban levő drámai irodalomnak igazán nem az a megváltó tehet-sége, akire oly régen várunk. Darabja 50—60 évvel ezelőtti mér-tékkel mérve nem haladta volna meg a jó átlagot. Ma öröm-mel kell ünnepelnünk, hogy ilyen is van. És még egy: a régen nekülözött kitűnő előadás, amelynek fénylő sarkcsillagaként *Bulla* Elma világlik. Ez a színész nő mindig rendkívüli meglepetéssel szolgál színpadjainkon, ha konzseniális szerzők műveiben léphet elénk. Bernhard *Shaw*, *Kosztolányi*, *Zilahy*, a csak részletben el-játszott *Claudiel* misztérium, vagy akár a bármiképpen bírálható, de meg nem hazudtolhatóan tehetséges *Meller* Rózi darabjaiban mindig tündöklő magasságokba tudott emelkedni. Bourdetnél ugyanez az eset és ez a titka az *Esküvő* című darab nagy sikerének is. A ma-gyar szellem sokban rokon a franciával és így dicsőreleg mondhat-juk el *Bulla* alakításáról: a francia színjátszás legjobb pillanatait idézően volt párisi divathölgy, aki nyomorekan is fajtája asszonyai-nak utólérhetetlen báját hordozza magában: örökérvényűen volt ember, szenvedő, kétségbeesett s az élet múlt lázáért, illúzióért harcoló ravasz nőtény és végül tragikusan összehulló, minden földi reményből kifosztott lény, korunk izlésének megfelelő ta-nagra-tragika. Az őt keretező előadás többi szereplője is kitűnő összjátékkal szolgált.

Possonyi László.

VIGILIA

1942 JANUÁR-DECEMBER VIII. ÉVFOLYAM

TARTALOMJEGYZÉK

TANULMÁNY, ÉRTEKEZÉS

<i>Balla Borisz</i> : Katolikus irodalom	— — — — —	443
<i>Dallos Sándor</i> : Gyórszentmárton	— — — — —	326
<i>Fényi András</i> : Erdély lelke	— — — — —	187
— Harsányi Lajos költészete	— — — — —	353
<i>Gide, André</i> : Numquid et tu	— — — — —	41
<i>Ignác Rózsa</i> : Kovászna	— — — — —	369
<i>Ijjas-Posszonyi</i> : Különös roham	— — — — —	123
<i>Ijjas Antal</i> : Balla Borisz	— — — — —	62, 96
— Mellette vagy ellene	— — — — —	243
<i>Lovass Gyula</i> : Babits Mihály	— — — — —	16
— Gozsdú, egy századvégi elbeszélő	— — — — —	226
— Csokonai	— — — — —	303
<i>Makay Gusztáv</i> : „Irodalomnépszerűsítés“	— — — — —	343
<i>Márai Sándor</i> : Útközben	— — — — —	208
<i>Ottó Ferenc</i> : Vallomás a Mária-siralomról	— — — — —	314
<i>Posszonyi László</i> : Irodalmi partizánharcok	— — — — —	163
— Werfel és a túlvilág	— — — — —	467
<i>Rónay György</i> : A névtelen jegyző	— — — — —	220
— Magyar költők 1942-ben	— — — — —	105
— A Regény és a kor	— — — — —	376
<i>Sötér István</i> : Komárom	— — — — —	254
<i>Thurzó Gábor</i> : Egyes szám, első személy	— — — — —	203
— A lant és a húrjai	— — — — —	403
— „Túl a Nagykevélyen“	— — — — —	295
<i>Tüske Dávid</i> : Egy boldogtalan levelei	— — — — —	283
<i>Vajda Endre</i> : Juhász Gyula	— — — — —	142
— Móricz Zsigmond	— — — — —	383

ELBESZÉLÉS, REGÉNYRÉSZLET

<i>Aradi Zsolt</i> : Állomás	— — — — —	49
<i>Belloc, Hilaire</i> : Két vázlat	— — — — —	177
<i>Dallos Sándor</i> : Különös utazás	— — — — —	3, 53
— Mezei látomás	— — — — —	248
<i>Ijjas Antal</i> : A beneventi csata	— — — — —	129
<i>Ignác Rózsa</i> : Színjátszók Zsibón	— — — — —	169
<i>Kéry László</i> : A lázadó	— — — — —	335
<i>Kézai Béla</i> : A fogoly	— — — — —	290
<i>Molnár Kata</i> : Az ajtó előtt	— — — — —	309
<i>Nagy Berta</i> : Főszerep	— — — — —	387

<i>Ottlik Géza: Vegyészek</i>	— — — — —	407
<i>Órley István: Nyitány</i>	— — — — —	258
<i>Posszonyi László: Polygon-tér</i>	— — — — —	215
<i>Sőtér István: Bovary</i>	— — — — —	417, 458
<i>Tamási Áron: Derék adomány</i>	— — — — —	363
<i>Tóth László: A fuvolás</i>	— — — — —	447
<i>Werfel, Franz: A hadüzenet</i>	— — — — —	81

VERSEK

<i>Blaga, Lucian: A hajdu (Havas Gy. ford.)</i>	— — — — —	112
<i>Claudel, Paul: A feszület (Iványi S. ford.)</i>	— — — — —	127
<i>Cseréi Szász László: Mint a hegyről a patak</i>	— — — — —	12
<i>Fodor József: Vig reggeli énekléssel</i>	— — — — —	168
— Májusi reggel	— — — — —	231
— Pompás lombok	— — — — —	406
<i>Gulyás Pál: Tékozló</i>	— — — — —	183
<i>Harmath Imre: Somogyi dombok</i>	— — — — —	426
<i>Harsányi Lajos: Elsápadt</i>	— — — — —	137
— A szeretett tanítvány	— — — — —	137
— Ujjongás	— — — — —	138
— Szeressétek egymást	— — — — —	138
<i>Hegedüs Zoltán: Igy balga barna ősszel</i>	— — — — —	52
— A som	— — — — —	52
— Könnyű szél jár	— — — — —	253
<i>Holló Ernő: Félíg kész versek</i>	— — — — —	182
— A tűz	— — — — —	308
— Téli kertilak	— — — — —	308
<i>Horváth Béla: Virágaim, ti szép hajadonok</i>	— — — — —	13
— Apám hazatér	— — — — —	14
— Ezen a nagy vadászaton	— — — — —	15
— A dalnak vége	— — — — —	94
— Veszprém előtt	— — — — —	95
— A veszprémi temetőben	— — — — —	214
— Jegyzet egy téli hajnalon	— — — — —	288
— Szőlőhegy délben	— — — — —	288
— Kutyák	— — — — —	289
<i>Horváth Imre: Tizenkét vers</i>	— — — — —	323
— Versek	— — — — —	456
<i>Jankovich Ferenc: Levendulák</i>	— — — — —	333
— Cédrus	— — — — —	334
<i>Manzoni: A föltámadás (Horváth B. ford.)</i>	— — — — —	139
<i>Mécs László: Minden tökélyben...</i>	— — — — —	48
— Imádság	— — — — —	1
— A második emeletről	— — — — —	2
— Szomjúság	— — — — —	176
<i>Ősz Iván: Tél</i>	— — — — —	60
— Boldogok a kisdedek	— — — — —	60
— Magam vagyok	— — — — —	61
<i>Papini: Könyörgés a Szűzanyához (H. B.)</i>	— — — — —	380
<i>Pilinszky János: Könyörgés anyámért</i>	— — — — —	257
— Halak a hálóban	— — — — —	257
— A távozó sereg	— — — — —	257
<i>Rónay György: Alom</i>	— — — — —	247
— Itélet	— — — — —	247

--	Ősz Szárszón	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	294
--	Tavaszi dal	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	294
--	Dunaparti elégia	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	415
--	Bordal	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	416
<i>Santa Teresa de Jesus:</i>	Letrilla	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	190
--	Az Isten-szeretet tüze	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	190
<i>Sik Sándor:</i>	Imádság	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	207
--	A Hargitán	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	207
--	Mit mondanál	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	207
<i>Szemlér Ferenc:</i>	Segíts Remény	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	103
--	Szorongás	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	103
--	Magányos elmélkedés	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	104
<i>Takács Gyula:</i>	Carmen lugubre	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	102
--	Három borús strófa	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	225
--	A tihanyi szirtről	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	225
<i>Toldalaghy Pál:</i>	Csak félig ősz	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	219
--	Hajnali órák	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	219
--	Felhőidet	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	224
--	Egy sisakos	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	293
--	Pár szárnycsapás	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	368
--	Budai este	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	375
--	Könyörgés	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	375
<i>Tüz Tamás:</i>	Szent Borbála napján	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	23
--	Egykedvű téli dal	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	23
--	Eltűnt	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	302
--	Nyári délután	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	302
--	Hűség	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	332
--	Arckép	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	342
--	Versek	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	466
<i>Urbán Ernő:</i>	Egy öreg körtefához	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	392
--	Szepezdi Boldogasszony	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	379
<i>Városi István:</i>	Tavaszi reggel	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	246
--	Iszappal eltakartan	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	271
<i>Végh György:</i>	Hajnali szárnyalás	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	24
--	Az esthajnali csillaghoz	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	150
--	Három csendes őzikéről	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	175
--	Strófák a bölcseségről	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	313
--	Szines dallamok	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	427
--	Dél keresztjéhez	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	427
--	Emlékek Anniról	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	427
--	A viharról	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	428
--	Bánkódás	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	428
--	Két őszi csillag	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	471
<i>Vidor Miklós:</i>	Pogány félelem	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	432
--	Solus eris	-- -- -- -- -- -- -- -- -- --	352

SZINHÁZI KRÓNIKA

<i>Possongyi László</i>	-- -- --	30, 73, 116, 151, 193, 238, 280,	475
<i>Thurzó Gábor</i>	-- -- --	-- -- -- -- -- -- -- -- --	400, 439

KÉPZŐMŰVÉSNET

<i>Eöszé Tamás</i>	-- -- -- -- -- -- -- -- --	28, 71
--------------------	----------------------------	--------

LÁTSZAT ÉS VALÓSÁG

<i>Horváth Béla</i> : Mai magyar költők	— — — — —	25
<i>Ignác Rózsa</i> : Mollináry Gizella	— — — — —	113
<i>Just Béla</i> : Néhány kritikai észrevétel	— — — — —	26
<i>Kézai Béla</i> : Válasz egy hetedik gimnazistának	— — — — —	68
— Egy magyarság, két végzet	— — — — —	396
<i>Makay Gusztáv</i> : Madách Imre	— — — — —	429

KÖNYVBIRÁLAT

Asztalos István: Öröm (<i>Lovass Gy.</i>)	— — — — —	121
Bóka László: Vajda János (<i>Pogány Ö. G.</i>)	— — — — —	160
Cocteau, Jean: Vásott kölykök (<i>Lovass Gy.</i>)	— — — — —	437
Csapodi Csaba: Esterházy Miklós (<i>Ijjas Antal</i>)	— — — — —	197
Eckhardt Sándor: Balassa Bálint (<i>Rónay</i>)	— — — — —	358
Fodor József összes versei (<i>Just B.</i>)	— — — — —	472
Graham, Green: Hatalom és dicsőség (<i>Rónay</i>)	— — — — —	77
Hegedűs Zoltán: Szamosháti ősz (<i>Kéry</i>)	— — — — —	437
Horváth Béla: Hol vagy te nép (<i>Rónay Gy.</i>)	— — — — —	473
Ignác Rózsa: Róza leányasszony (<i>Vajda</i>)	— — — — —	320
Ijjas Antal: Az emberélet útjának feléig (<i>Thurzó</i>)	— — — — —	233
Illés Endre: Zsuzsa (<i>Sőtér</i>)	— — — — —	276
Illyés Gyula: Mint a darvak (<i>Lovass</i>)	— — — — —	279
Juhász Vilmos: Nagy hódítók (<i>Fodor B.</i>)	— — — — —	433
Kafka Margit: Álom (<i>Órley</i>)	— — — — —	398
Kassák Lajos: Hídépítők (<i>Thurzó</i>)	— — — — —	319
Kosztolányi Dezső: Abécé (<i>Pogány Ö. G.</i>)	— — — — —	359
P. Kőnig Kelemen: A keresztény egyházak egysége (<i>K. B.</i>)	— — — — —	362
Márai Sándor: Az igazi (<i>Just</i>)	— — — — —	37
Mátyás Ferenc: A falu küldöttje (<i>Fodor I.</i>)	— — — — —	276
Van der Meersch: A kiválasztott (<i>Rónay</i>)	— — — — —	77
Móricz Zsigmond: Árvácska (<i>Fényi</i>)	— — — — —	159
Nagy István: A szomszédság nevében (<i>Lovass</i>)	— — — — —	120
Nagypál István: Budapest nem felel (<i>Just</i>)	— — — — —	40
Németh László: A másik mester (<i>Just</i>)	— — — — —	79
Passuth László: A lombardi kastély (<i>Just</i>)	— — — — —	39
Possonyi László: Szilágyi Irma (<i>Ijjas</i>)	— — — — —	235
Schneider, Reinhold: Las Casas (<i>Vajda</i>)	— — — — —	157
Rónay György: Te mondj el engem (<i>Sőtér</i>)	— — — — —	237
— Fák és gyümölcsök (<i>Just</i>)	— — — — —	78
Sinka István: Harmincnyolc vadalma (<i>Lovass</i>)	— — — — —	121
Sophokles: Oedipus király (<i>Vajda</i>)	— — — — —	198
Spitteler, Carl: Imagó (<i>Kenyeres I.</i>)	— — — — —	435
Szabó Zoltán: Szerelmes földrajz (<i>Makay</i>)	— — — — —	274
Superville Jules: A gyermekrabló (<i>Lovass</i>)	— — — — —	237
Szerb Antal: A világirodalom története (<i>Lovass</i>)	— — — — —	200
Tersánszky J. Jenő: Kakuk Marci (<i>Kéry</i>)	— — — — —	396
Tóth Árpád: Összes műfordításai (<i>Kéry</i>)	— — — — —	272
Tóth László: Magyar vártán (<i>Kézai</i>)	— — — — —	272, 361
Várkonyi Nándor: Szíriai oszlopai (<i>Vajda</i>)	— — — — —	438
Waldapfel József: Katona József (<i>Rónay</i>)	— — — — —	358
Wich Béla: Kassa (<i>Vayer L.</i>)	— — — — —	321
Hazai utazók Erdélyben (<i>R. I.</i>)	— — — — —	360
Trefás és csúfolódó erdélyi népköltészet (<i>R. I.</i>)	— — — — —	361

MAGYAR CSALÁDOK FOLYÓIRATAI

UJ IDŐK

Szerkeszti:

HERCZEG FERENC

Negyedévre 8'— pengő

A magyar családok képes
irodalmi hetilapja

MAGYAR LÁNYOK

Szerkeszti:

TUTSEK ANNA

A magyar leányifjúság
legnépszerűbb hetilapja

Negyedévre 4'— pengő

OTTHONUNK

Szerkeszti:

V. TÁBORI PIROSKA

A magyar háziasszonyok
gyakorlati folyóirata

AZ EN UJSÁGOM

Alapította:

PÓSA LAJOS

A legrégebb magyar gyermekújság

KIADÓHIVATAL: BUDAPEST, VI., ANDRÁSSY-ÚT 16.

FRANZ WERFEL:

BERNADETTE

A koldusszegény kis lourdesi leány, Bernadette Soubirous csodát lát a városszéli sziklabarlangban. Lourdes regénye, Bernadette regénye ez a könyv, világ-irodalmi síkon éppen úgy remekmű, mint ahogy vallási síkon tökéletes.

J. Christianus Mária fordítása

PANTHEON KIADÁS

A közel 600 oldalas, hatalmas mű ára fűzve P 9.50,
kötve P 11.50

A KATOLIKUS IRODALOM REMEKEI AZ ATHENAEUM KIADÁSÁBAN:

PAPINI: KRISZTUS TÖRTÉNETE

Propaganda-kiadás. *Ara 9.— P.*

GRAHAM GREENE: HATALOM ÉS DICSŐSÉG

A mexikói vallásüldözések nagy regénye. *Ara kötve 6.80 P.*

REINHOLD SCHNEIDER: LAS CASAS ÉS A CSASZAR

A hódító vágy és a krisztusi elvek összeütközése a spanyol világbirodalomban. *Ara kötve 4.40 P.*

POSSONYI LÁSZLÓ:

SZILÁGYI IRMA

című regényének első könyvnap
kiadása teljesen elfogyott.

A mű új kiadása karácsonyra a
Szt. István Társulatnál jelenik meg

Révai karácsonyi könyvei

BARTALIS JÁNOS: A M E Z Ó K Á L D Á S A

A természetben élő ember vágyainak, gondolatainak, tündéreseinek költője, az új magyar líra nagy értéke Bartalis János. Verseinek teljes gyűjteménye ez a hatalmas kötet.

KOLOZSVÁRI GRANDPIERRE EMIL: T E G N A P

Egy lélek fejlődésének magávalragadó regénye, bátran és könyörtelenül megírt könyv, izgalmas vallomás, napjaink égelő kérdéseiről.

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ: I D E G E N K Ö L T Ő K I—II.

Kosztolányi kötetben eddig meg nem jelent műfordításainak új gyűjteménye, a „Modern költők“ folytatása, a világirodalom legszebb versei. Bevezette, sajtó alá rendezte és jegyzetekkel ellátta Illyés Gyula.

THURY ZSUZSA: K É T A S S Z O N Y

Két nemzedék, anya és lánya drámai harca egy pesti polgárcsalád életének tükrében. Hatalmas, lebilincselő mű, ki-magasló esemény.

TÓTH LÁSZLÓ: T A V A S Z I S I P

Két férfi regénye, a békebeli Magyarország megkapó színekkel elénkrajzolt képe. Elbűvölő, nemes, tiszta írás, csupa szín és meleg kedély, és vallomás az élet magasabbrendű értelméről.

GEORGES SIMENON: A F U R N E S I P O L G Á R M E S T E R

Egy zsarnok, aki végül is csatát vesz, egy megdőbbszent nagyszabású alak a hőse a fordulatos, izgalmas, megrendítő új Simenon-regénynek. Fordította Rónay György.

STENDHAL: V Ö R Ö S É S F E K E T E

Julien Sorel világhírű története, az akarat és a szenvedély csodálatos, mély és költői regénye. Fordította Salgó Ernő, a bevezető tanulmányt írta Kárpáti Aurél. — Új kiadás.

TOLSZTOJ: K A R E N I N A A N N A

A szerelem, boldogság és a bánat, az asszonyi szív csodálatos vallomása. Tolsztoj egyetlen remekműve sem férfközött oly közel a közönség szívéhez, mint ez. Az új kiadáshoz Voinovich Géza írt mélyenjáró bevezetőt.

TURGENYEV: E L S Ő S Z E R E L E M

Apa és fiú kerül szembe egymással egy tündéri lányalak mellett, egy Moszkva környéki nyaraló vadonszerű kertjének díszletei között. Turgenyev e felejthetetlen művét Rónay György fordította.

Karácsonyra

vásároljunk

könyvet!

KORNIS GYULA: TUDÓS FEJEK

Kornis Gyula csodálatos szellemi arcképfestő művészetével a kiváló magyar filozófusok, politikusok, közgazdászok, történészek és jogászok portréit rajzolta meg.

Ara pergamenkötésben P 14,50.

KAFFKA MARGIT: SZINEK ÉS ÉVEK. MÁRIA ÉVEI

A legnagyobb magyar nőíró két összefüggő legszebb munkája egy kötetben. A Nagy írók — nagy szerzők sorozat kiállításában jelenik meg.

Ara kötve P 9,50

KRÚDY GYULA: SZINDBÁD IFJÚSÁGA ÉS MEUTÉRESE

A nagy író könyvei évek óta nem kaphatók. A Franklin-Társulat válogatott műveinek új gyűjteményét adja ki. Ennek első kötete Krúdy halhatatlan hőseinek, Szindbádnak legszebb kalandjait meséli el.

Ara kötve P 11.—

VOINOVICH GÉZA: GYÖRGY BARÁT

Kiváló írók hatalmas regénye Fráter György és Mohács koráról.

Ara kötve P 9,40.

BOHUNICZKY SZEFI: ASSZONYOK ÉS LÁNYOK

Az 1942. évi Baumgarten-díj kitüntetettjének érdekfeszítő regénye egy kisváros intrikáktól zsúfolt életéről.

Ara kötve P 9,60, füzve P 8.—

RÓNAY GYÖRGY: CIRKUSZ

Az 1942. évi Baumgarten-díj kitüntetettjének magával ragadó humoros regénye.

Ara kötve P 7,20, füzve kb. P 5,60

THURZÓ GABOR: AZ ÁRNYAK VÖLGYÉBEN

Feledhetetlenül szép regény a szülői szeretetről, amely a gyermekért a halállal is szembeszáll.

Ara kötve kb. P 7,40, füzve kb. P 5,80

MORGAN: A L Á N G. (Két kötet).

Morgan-t tartja a külföldi kritika a mai legnagyobb angol regényírónak.

Ara kötve P 18.—, füzve kb. P 15.—

Franklin Társulat kiadása